KUNSTIRAAMATUTE SEERIA I — NR. 4

KRISTJAN RAUD

KIRJUTANUD

RASMUS KANGRO-POOL

KIRJASTUS O/Ü „KULTUURKOONDIS“ TALLINNAS

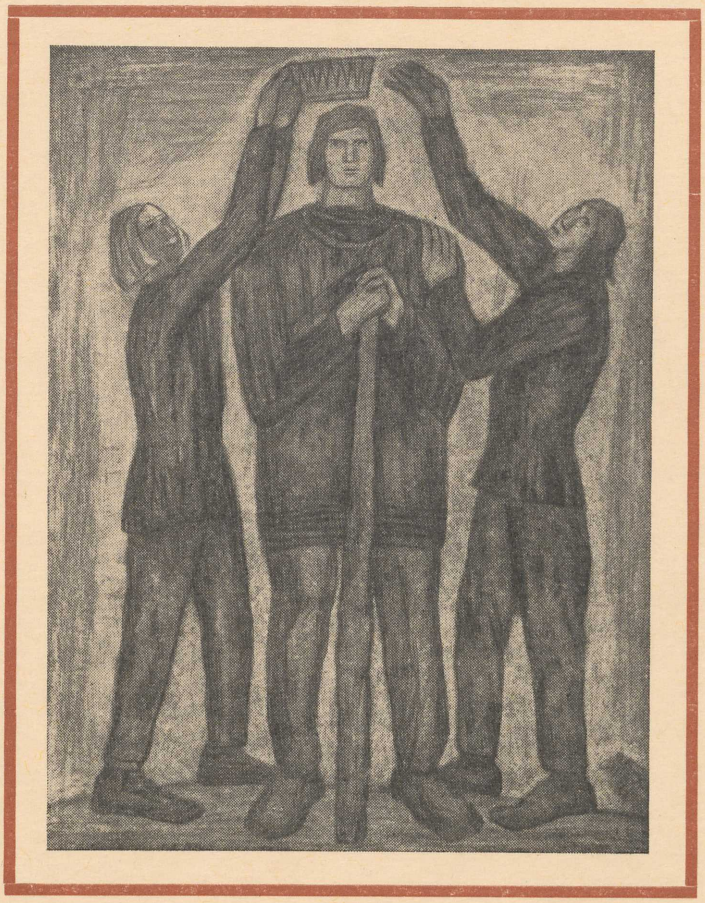

RASMUS KANGRO-POOL

KRISTJAN RAUD

KIRJASTUS O/Ü „KULTUURKOONDIS“
19 TALLINNAS 39

KRISTJAN RAUD

N7255.E83
R382 1939

RASMUS KANGRO-POOL

KRISTJAN RAUD

KIRJASTUS O/Ü „KULTUURKOONDIS“ TALLINNAS

Frick Art Reference Library

TRÜKITUD A/S „ÜHISELU“ TRÜKIKOJAS TALLINNAS 1939
KLIŠEED: TALLINNA EESTI KIRJASTUS-ÜHISUSE TSINKOGRAAFIA

Kr. Rand

891 L 1419 °

1

„Suured müstilised muinaslilled õitsevad alles meie südametes ... Rahva geenius ootab ainult võimalust jälle tõusta nagu phöniks." Nii kirjutab Kristjan Raud 1909. a. üleskutses eesti kunstinäituse korraldamiseks. Pisut hiljem üleskutses rahva ainelise vanavara korjamiseks lisas ta ülalüteldule: „Ise tegin. Nii võisid meie esivanemad ütelda. Nii peame ka meie võima ütelda. Kahelda ei ole. Omapära sihis. Algupärase iseärasuse alusel peab kasvama meie elu. Otsemat, loomulikumat teed ei ole."

Kui mõtleme neile Kristjan Raua südamest tulnud sõnadele ja kui meenutame tema kunstiloomingu vaimu ning ta elu tunglevat tegevussisu kuni kõrge vanuse päevadeni, siis peame küll tunnistama, et Kristjan Raud on järginud oma tõekspidamist ustavalt. Ta on astunud vankumatult omapära sihis, sest „algupärase iseärasuse alusel peab kasvama meie elu!" Kristjan Raud kuulub kahtlemata nende kunstnike hulka, kes on suutnud avastada ja jäädvustada kunstiteoseis meie rahva südames õitsvaid suuri muinaslilli. Tema kahepalgeline peenekoeline elulesuhtumine — filosoofiline ja tundeline — kajastub ta kunstis, kus me kõige usutavamalt ja mõjuvamalt aimame seda ürgsust, mis elab meie rahva hinge ja elu mõõtmatuse ning paljupalgelisuse vahekordades...

*

Heidame pilgu Kristjan Raua elukäigule.

Kristjan ja ta maalijast-vend Paulus sündisid kaksikutena 22. (10.) ja 23. (11.) oktoobril 1865. a. Viru-Jaagupi kihelkonnas Tahu talus, mis asetses Viru-Jaagupi kiriku külje all külas.

See sünnikoht kuulus juba vanast ajast Raudade isaisadele. Raudade peres ulatus jutustuslik mälestus kuni esiisa Tehvanini, kes elanud samas kohas Põhjasõja ajal ja olnud rahva poolt väga armastatud. Too Tehvan

E 9177 1419 a

istunud sõja ajal ratsahobuse seljas ja külvanud seemet, sest vaenlasi oli kõikjal ümber luusimas ja hobusega oli hõlpus vajaduse korral metsa põgeneda.

Kristjani ja Pauluse isa nimi oli Jaan. Ema tüdrukupõlve-nimi oli Henriette Loviisa Treublut; ema oli Viru-Jaagupisse tulnud Amblast Väinjärve vallast.

Kristjan ja Paulus ei saanud jääda kauaks oma esiisade tallu, sest isa vanem vend Madi abiellus ka pea pärast Jaani abiellumist ja sai kombekohaselt Tahu peremeheks. Jaan oma perega otsis teenistust teisalt ja leidis selle Küti mõisale kuuluvas Meriküla karjamõisas, kus ta sai väljavahiks ja põllutööde järelevaatajaks. Kristjan ja Paulus olid elukoha vahetamise ajal alles kaheaastased, seepärast puuduvad Kristjanil isiklikud mälestused oma sünnikohast. Esimesed mälestused on pärit Merikülast. Need on karged ja kaunid, täis rõõmu ja askeldamist selle loodusega, mis ümbritses kaht poisikest. Rauad elasid künkale ehitatud kivist majas. Kaugel lookles maantee mõisavooridega, posthobuste kihutamisega, teekäijate rändamisega. Sageli tuli jätta pooleli vallatu jooksmine, sest posthobuste kellad ja tõttavad vankrid tõmbasid mõtted kaugetesse maadesse, mis asetsesid seal, kuhu isagi polnud saanud! Muidu oli kõik nagu ikka lastel maal: muretu mäng, luusimine padrikuis, mõisa karjaga sekeldamine, maantee tolmu keerutamine. Elavalt on Kristjani mällu jäänud hobuste-karjataja Sarve-Kristjan oma sikusarvega: selle lututamine äratas kummalisi igatsusi. Need igatsused ja sarvepuhumised kajastuvad hiljem Kristjani loomingus. Sarve-Kristjan oma sarvega meeldis Kristjanile nii väga, et ta joonistas teda ja värvis neid joonistusi juba siis pisikese poisina. Kristjani ja Pauluse lapsepõlv erines teiste tolleaja külalaste elust sellega, et isa Jaan oskas kirjutada, pidas tinti ja paberit kodus ning nägi heameelega, et lapsed kipuvad paberile jooni vedama. Ta ostis poegadele isegi värvid ja nii panid Kristjan ja Paulus oma kunstnikukutsele aluse juba pisilastena enne külakooli-aega.

Paulus Raualt (või üldtuntult Paul Raualt) on autobiograafilisi visandeid, millest näeme, et mõisa üksindus on tundunud neile vahel igavana. Ühtlasi loeme ka järgmise viipe: „Uduselt mäletan, et meie ilma juhatuseta ja omapead nagu instinktiivselt vennaga ju seal üksinduses joonistada katsusime, vesivärvid olid meile ju muretsetud enne kooliminekut — vist tundis isa seda vajadust." (E. Kunstimuus. aastaraamat I, 1931. H. Kompus: Paul Raud.)

Kooliaeg algas Kristjanil ja Paulil 1874. a., kui nad olid üheksa-aastased. Poisid viidi Koeravere külakooli, kus nad õppisid ühe talve. Siis jatkati hariduse saamist Viru-Jaagupi kihelkonnakoolis, kus poisid õppi-

Turule. Sulejoonis

En route pour le marché. Dessin

sid kolm aastat (1875—1878) köster Kochi juhatusel. Järgmiseks kooliks oli Rakvere kreiskool, mille poisid lõpetasid 1881. a.

Rakveres õppimise ajal löödi esimene valus mõra Kristjani ja Pauluse ellu: teisel õppeaastal haigestus isa ja suri noore mehena, olles vana vaid 43 aastat. Surmaööl, pimedal augusti-ööl, tõttas Kristjan viima sõna emale, et isa seisukord Rakvere haiglas on raske. Kui hommikuks jõuti maalt linna, oli isa juba surnud.

Tol kurval ajal polnud Kristjan ja Paulus veel neljateistkümne-aastasedki ja emal oli muret küllalt nende koolitamisega. Ema sugulased, eriti ta vanem vend Magnus Treublut, astusid appi ja poisid õppisid edasi. Onu Magnusel oli jõukust ja oli ka huvi hariduse vastu. Seepärast juhtuski, et pärast kreiskooli lõpetamist viidi poisid Tartusse täielisema hariduse saamiseks. Poisid tahtsid meelsasti astuda gümnaasiumi, aga kreiskoolis saadud vähene ladina keele oskus sai takistuseks ja nii astusid nad 1881. a. reaalkooli. Ka ema kolis Tartu ja nii oli perekond endiselt koos.

Reaalkoolis oli tol ajal direktoriks kõrgesti hinnatud noorsookasvataja Joh. Ripke. Too terane ja auväärne mees märkas varsti kahe venna kunstiandeid ja püüdis neid igati elustada. Koolis paraku ei olnud selleks aga võimalusi. Seepärast noormehed püüdsid omal algatusel arendada oma kunstihuvisid, joonistades loodust, tuttavate nägusid, ja tehes katset komponeerimisega. Ühtlasi otsisid nad vilkalt tutvusi kunstihuviliste inimestega, et õppida kõike, mis kunstimeelele vajaline. Peab ütlema, vendadel oli ses mõttes õnne. Paul kirjutab autobiograafias: „Sekundas viis mind hea juhus prof. Teichmülleri perekonda, kel olid kunstikogus Kleverid ja Hoffmannid; siin oli mul esimest korda elus juhus puhtkunstiga tutvuneda... Olin nende juures rannas — see oli ülikooli õhkkond, vaimselt elav ja huvitav."

Ka Kristjan kuulus prof. Teichmülleri perekonna tutvuskonda ja temagi omandas sellest kultuursest kodust palju vaimuõilsust ja kultuuritahet, sest Teichmüllerite kodu oli tolle aja vaimsete huvide keskkohaks Tartus.

Kristjan ja Paul olid sammunud seni kõrvuti. Nüüd viisid teed lahku: Kristjan lahkus reaalkoolist enne selle lõpetamist (1883) ja astus õpetajate seminari; Paul aga lõpetas reaalkooli (1886), oli siis aasta vabatahtlikuna sõjaväeteenistuses (Tallinnas) ja sõitis 1888. a. Düsseldorfi akadeemiasse kunsti õppima. Sellest ajast peale kulgeb Kristjani elukäik Pauli omast lahus, olgugi et mõlemad andusid kujutavale kunstile.

Seminaris õppides ja heas vahekorras olles muusikaõpetaja Hermann Langega ning õpetaja dr. Duhmbergiga, jatkas Kristjan Raud endise innukusega oma harjutusi joonistamises. Ta oskus ei olnud enam väike, sest

ta täitis juba väikese tellimusegi, mille hankis Lange: tegi tiitellehe Saksa Kammermuusika Seltsi päevikule. Ta käis ülikooli muuseumis joonistamas antiikskulptuuri, tutvus üliõpilaste eluga ja joonistas kompositsioone nende elu-olust. Temale oli toeks ka kunstnik von zur Mühlen, kellel on Tartu vanemas kunstielus tähtis koht. Lõpetanud seminari, teenis Kristjan Raud ülalpidamist endale ja emale kooliõpetajana, aga erahuvina jatkas ta oma kunstiharjutusi, kujutades elavat loodust, joonistades üliõpilasi, rändureid, talumehi jne. Sellest ajast (a. 1885 ja edasi) on temalt säilinud kaks mappi jooniseid, mida võime näha E. Kunstimuuseumi kogudes Tallinnas, kuna osa neist kuulub tänaseni kunstniku kodusesse mappi.

Kindlasti polnud Kristjan Raua erk kunstnikumeel rahul Tartu kitsaste piiridega ja veelgi kitsamate kunstielu võimalustega. Vend Paul oli tõtanud Düsseldorfi ja tedagi tõmbas kaugel pulseeriv kultuurmaailm. Tee sinna avaneski, kui ta sai kodukooliõpetaja-koha Peterburis. Sinna ta siis tõttas lennul, süda täis suuri lootusi, sest ta teadis, et selles linnas on palju kunsti ja kunstikandjaid.

Kristjan Raual polnud algul selles suures linnas sugugi kerge, sest tööd tuli teha teenistuse huvides ja kunstiringkondadega polnud tutvusi. Siis ta haaras selle järele, mis oli kõige loomulikum: tegi visiidi prof. Joh. Kölerile kui oma rahvusest kõrgel positsioonil seisvale kunstnikule. Kr. Raud teadis, et J. Köler oli paljudele eestlastele osutanud vastutulelikkust. J. Köler suhtus ka Kr. Rauale sõbralikult. Vanal kunstnikul oli noore kunstijüngriga mitmeidki sõbralikke kõnelusi. Köler arvas, et Kristjan Raud peaks kindlasti anduma kunstile täieliselt. Köler astus selleks ka samme, võttes Raua etüüde ja skitse ning näidates neid ungarlasest õukonnamaalijale Zichy'le, akadeemia presidendile krahv Tolstoile jne. Hiljem Raud tutvus Zichy'ga ka isiklikult ja viimane laskis tal õppimas käia oma ateljees. Raud ei jää enam kaksipidi mõtlema: ta elutee siht on kindel ja see näitab, et tuleb loobuda kooliõpetaja muretust kutsest ning anduda murederikkale kunstnikuelule kunsti kuldvillaku leidmiseks.

Ta ütlebki varsti üles oma kooliõpetajakoha ja annab tunde veel ainult saksa „Palme" seltsi pühapäevakoolis. Kogu oma jõu rakendab ta ettevalmistusele, et pääseda akadeemiasse. Ja see õnnestubki tal 1893. a. sügisel. Ta töötab innukalt ja mõnuga, andudes sügava tõsidusega kunstisaladuste tundmaõppimisele. Ta joonistab ja maalib akadeemia üldklassides ja veedab vaba aja Peterburi suurtes kunstimuuseumides. Ta suhtub suure pieteediga vanadele suurmeistritele, aga ta vaim on kontaktis ka nende uusliikumistega, mis tol ajal hakkasid tekitama murrangut kunstielus.

Mees ja surm. Värviline kriit *L'homme et la mort. Craie colorée*

Nii väga kui Kristjan Raud varem oli ihanud akadeemiasse, ei rahuldanud teda ometi akadeemias õppimine. Sealse kunstimõistmise vormelid ja loomingu põhimõtteline teatraalsus tundus kuivana ja ebaelulisena Rauale, kes tuli reaalse elu keskelt ja kandis eneses veendumust, et kunstiline ilu ja kunstiline kaunidus ei või alata ega lõppeda ainult klassikalise arusaamisega ega akademistlike jäljendamismaneeridega. Kunst tema arusaamise järgi on avaram, nagu on avaram reaalne maailm oma välimise ja sisemise iluga; kunst on ju hinge, mitte maneeri produkt. See veendumus tugevnes temas üha enam.

Akadeemias endaski vankusid tol ajal endised põhimõtted. Vana vool hoidis kramplikult kinni endisest klassikalisest akademismist. Ka Joh. Köler oli kaitsnud akadeemia endisi voorusi ja suhtunud halvustavalt sel ajal peredvižnikute ja teiste kaudu pealekippuvale realismile. Kuid asjata on vastupanu, kui uuendused tõusevad spontaanselt ja kui nad toovad värskust sinna, kus valitseb maneerlik tardumus.

Kristjan Raud ei tulnud akadeemiasse üsna kujunematuna, et siin rahuldunult alistuda kättejuhatatud kunstidistsipliinidele. Raual oli seljataga pikk endakujundamise ajajärk. Kultuurilise aluspõhja oli ta saanud Tartus ajal, millal õppis mõtlema kunstile. Nüüd ta õppis akadeemias küll tehnilisi oskusi, aga oma loomingutungides käis ta iseseisvat rada, suundudes realismi poole. Ta produktsioon sellal oli üsna suur ning ta esinemist ühel näitusel Kunstide Edendamise Seltsi ruumides saatis hea edu. Ka akadeemias hinnati ta võimeid ja mitmed ta töödest märgiti esimesse kategooriasse.

Kuid Kr. Raud ei olnud siiski rahul Peterburiga. Ta igatses minna Saksamaale, lootes sealt leida värskust ja elevust, sest kõik uuendused tulid Peterburisse ju lääne poolt.

Kristjanil avaneski võimalus Saksamaale sõitmiseks. Balti kunstnik v. Liphart soovitas Raual kõnelda oma igatsusest parun Meyendorffile, kes kui tolleaegne Liivimaa aadlike peamees oli mõjuvõimas ja omas suuri sidemeid balti mõisnike ringkondades. Meyendorffi kaudu saigi Kristjan Raud toetust Saksamaale sõiduks. Raud leidis veel uusigi sõpru, esinedes Riia näitusel. Need olid pastor Hillner Liivimaa Läti osast ja dr. Engelhardt, üks tolleaegseid paruneid, kes oli ka kunstiteadlane.

Kr. Raud lahkus Peterburist a. 1897. Ta sõitis esmajoones Rakveresse, kuhu oli elama asunud ta ema. Siin ema juures puhkas ta lühikest aega ja sõitis siis samal aastal Düsseldorfi.

Jõudnud Düsseldorfi, ei olnud Kr. Raud seal ainsaks eestlaseks. Seal tegelesid kunstiga ka Tõnis Grenzstein ja Ants Laikmaa (Laipman). Vend Paulus (Paul) oli aga juba lõplikult siirdunud kodumaale. Eestlaste huvi

köitis seal ka Eestist võrsunud kuulus prof. Ed. von Gebhardt, kellele erilise vaimustusega oli suhtunud Kristjani vend.

Kristjan Rauda ei vaimustanud siiski väga Düsseldorfi kunstielu. Ta tegeles siin kunstiga hoopis väiksema andumusega kui Peterburis. Küll töötas ta akadeemia joonistusklassis, aga rohkem aega kulus tal vaadeldes ilusat Reini ümbrust, imetelles linna kaunidust, matkates ümbruskonnas, külastades kauneid naaberlinnu ja külasid, tutvudes Reinimaa talupoegade eluga jne. Ants Laikmaa, kes armastas jalarännakuid ja kes oma nooruslikus püsimatuses suurt huvi osutas kõige vastu, mida reaalne maailm pakkus kaunist ja elurõõmsat südamele, tõmbas Rauagi loovalt töölt kõrvale elu vaatlemisele. Raua looming Düsseldorfis on napp. Parim teos sellest ajast on ta „Fuuriad".

Kr. Raud jäi Düsseldorfi vaid kuueks kuuks. Siis sõitis ta kodumaale ja asus Rakverre ema juure. Aga juba samal aastal (1899) sõitis ta tagasi Saksamaale, seekord Münchenisse, kus kunstielu tol ajal oli eriti elav.

Münchenis hakkas Kr. Raud uue hoo ja innukusega töötama, Düsseldorfi aeg oli olnud hingetõmbamiseks. Ta töötas kuulsas Azbé kunstikoolis, astus siis akadeemiasse Wilhelm v. Dietzi maaliklassi, osutades ühtlasi suurt huvi graafika vastu ja arendades ennast selles prof. P. Halmi juhatusel. Kr. Raud on alati erilist huvi tunnud joonistamise vastu. Münchenis töötas ta küll ka õlimaali alal, kuid huvi graafika vastu elab edasi. Ta süvenes siin mitmesugustesse graafika tehnikatesse ja joonistas modelle ka vahenditult plaatidele. Need õpingulised harrastused olid vist põhjuseks, et Raud ka Münchenis olles ei teinud palju puhtloomingulist tööd. Igatahes ei olnud ta kaugeltki nii viljakas kui Peterburi ajastul. Jõudnud küpsesse meheikka, arenes siin aga tema suhtumine kunstile, kunsti mõttele ja ülesannetele. Tal olid siin käepärast rikkalikud kunstikogud ja ta tutvus põhjalikult suurte meistrite talendi ning kunstitahte mitmesuguste omadustega. Suure huviga uuris ta hispaania ja hollandi vanameistreid, olles samal ajal haaratud Böcklinist, Stuckist, E. Munchist, Max Liebermannist jne. Kr. Raua elav vaim mõistis nautida vanameistrite koole, aga tunda ka põlevat huvi kõigi nende uute vaimukäärimiste vastu, mis tekitasid elevust tolleaja kunstielus. Ta loomingu sisus sündis sellal pööre: realistlik-objektiivse maailma nähtuste edasiandmine asendub kujuteldava maailma edasiandmisega. Vajadus mõttelist-tundelist fantaasiat realiseerida kunstilises loomingus — see saab Kr. Raua loomingu aluspõhjaks.

Münchenisse jäi Kr. Raud kolmeks aastaks. Siis lõppesid tal ainelised võimalused seal viibimiseks. Ta lõpetas oma õpingud ja sõitis a. 1902 Rakverre. Mis oli tolleaegne Rakvere kunstnikule, kes kandis endas süga-

vaid loomingulisi kavatsusi, aga kellel ei olnud selleks mingeid ainelisi võimalusi? Rakvere oli vaimuumbne pesakene, kus elanike enamik oli kehv ega mõistnud oma askeldusis mõteldagi, mis on kunst. Kr. Raual, kes esmajoones vajas tööülesandeid, ei olnud siin millestki kinni hakata. Ta elas selles pesas otsekui varjusurmas, et siis ärgata ja asuda Tartusse a. 1903. Tartu oli eesti vaimsuse keskus. Aga ka kogu Baltimaade parimad vaimsed jõud koondusid sellesse Emajõe Ateenasse. Eesti talupoeglus oli aineliselt juba tublisti kosunud ja suutis kasvatada noort haritlaskonda, anda linnadele väikekaupmehi, puumajaomanikke, ametnikke, käsitöölisi ja mitmeid nimekaid haritlasigi. Need moodustasid baasi, millele rajanes eesti seltskond ja eesti hariduslik liikumine oma rahvusliku iseteadvuse ja kultuuri kujundamiseks.

Kui Raud asus Tartusse, oli nõudmine rahvusliku hariduse järele juba küllaltki intensiivne. Raud osutus vajaliseks töömeheks sellel võitlusrindel.

Eesti noor seltskond tegi tol korral jõu- ja oludekohast propagandat kooliharidusе kasuks, ühtlasi rajati seltsielu, kõneldi rahvusliku iseteadvuse mõttest ja püüti igati luua rahvusliku hariduse ideaale, mis oleksid vastukaaluks tolle aja venestamise-poliitika lainele. Eesti iseteadvuse jõud oli leidnud Jaan Tõnissonis tulise juhi, kes otsekui külvas sädemeid inimhulkade südametesse. Just tol ajal avaldusid esimesed sümptoomid eesti õppiva noorsoo ridades, mis lasksid aimata, et kasvav noorsugu on saamas jõuks, mis meie rahvuslikku elu tahab ja mõistab kanda: nais- ja meeskeskkoolide õpilased korraldasid 1902. a. koolijuhatajate seljataga „Taaras" ja „Karskuse Sõbras" L. Koidula austamisõhtud ja linnakooliõpilased korraldasid koos seltskonnategelastega samasuguse õhtu M. Veske auks, kus linnakooliõpilane Fr. Mihkelson (F. Tuglas) kandis ette enda loodud oodi Veske surma mälestuseks. Õpilasi karistati, see aga andis ainult hoogu rahvuslikule liikumisele.

Nii näeme, et vaimsel alal tehti mõndagi: kirjutati raamatuid, arendati laulu, harrastati näitemängu. Puudus aga kunst ja kunstnik eesti seltskonnas ja eesti ülesannetes.

Tulnud Tartusse, leidis Kristjan Raud teretulnud vastuvõtu eesti seltskonna poolt. Aga mis võis see seltskond pakkuda Kristjan Rauale? Väga vähe, sest kunstikultuuri mõttes oli see noor ja esimese põlve haritlaskond, veelgi enam aga rahva laiemad kihid, üsna söötis maa. Eesti kunstnikest ja üldse kunstist võõrastes maades oldi kuuldud vaid poolisõnu. Kunstikultuur ei olnud meie rahvasse veel juuri ajanud. Oli kuuldud ka Ants Laipmani (Laikmaa) nime ja seda, et ta oli hiljuti asunud elama Tallinna, ja teati, et ta näitab oma „pilte" näitustel (muu seas 1903. a.

Tartu Eesti Põllumeeste Seltsi näitusel). Paul Rauast polnud midagi kuulda, olgugi et ta juba kauemat aega asus kodumaal, olles portretistina tegevust leidnud saksa ringkondades.

Kristjan Raud algul ei saanud ülesandeid rahvalt, vaid andis rahvale ülesandeid. Ta avas stuudio kunsti õpetamiseks kunstiandelistele noortele. Tema Tartus ja Ants Laikmaa Tallinnas olid esimesi mehi, kes rakendasid oma kunstnikuvõimed rahva teenistusse. A. Laikmaa oli erk teoinimene, elava praktilise loomuga, sobides hästi Tallinna ärivaimulisemasse õhkkonda. Tal oli sitkust raiumiseks ja murdmiseks ning ta murdis tõepoolest selle tuimuse jää, mis tolleaegseid inimesi eemale hoidis kunsti kauniduse mõistmisest. Kristjan Raud oli peenetundeline vaimuinimene, õrnahingeline ja sügavate filosoofiliste huvidega — tema sobis Tartu aatelisse ja vaimsesse õhkkonda kõige paremini.

Kristjan Raua stuudio leidis peagi palju sõpru nii eestlaste kui ka muulaste hulgas. Siin õppisid mitmed neistki, kes kasvasid hiljem meie kunstielu tuntud nimedeks. Nimetame siin näiteks üht gruppi, kes kolm aastat vahetpidamata töötas selles stuudios: Joh. Einsild, Vold. Kangro-Pool, O. Karin ja Ed. Taska. Nende kaudu tunnen ka selle stuudio juhataja õpetuse põhimõtet: säilitada hoolikalt iga talendi omapära ja olla vaid vaimseks ning tehniliseks nõuandjaks. Nii oli õukonnamaalija Zichy annud Peterburis õpetust oma õpilasile, teades, et kunsti kaunimad õied sünnivad talendi individuaalsusest ja seepärast tuleb seda individuaalsust õppetöös kõigiti säilitada ja süvendada. Raua põhimõtteks oli, et iga noor anne peab ennekõike omandama teatava tehnilise oskuse, alles siis on ta küps tutvuma mitmesuguste erandnähtustega kunstielus, mitmesuguste vooludega ja maitsetega. Siis talent ei upu nendesse nähtustesse, vaid õpib, valib ja seedib, omandades uusi lisaväärtusi enese täiendamiseks ja lõplikuks kujundamiseks. Niisugune suhtumine andis palju töörõõmu kõigile. Ülalnimetatud grupp noori töötas erakordse hooga. Katsetati söejoonistuses ning tehti etüüde vabas looduses nii õlis kui ka akvarellis. Kunstijüngrid põlesid innukusest ja armastasid südamest oma meistrit. Meister armastas oma õpilaste töörõõmu. Kui õpilastel tuli kitsas kätte, siis meister ei jäänud kunagi külmaks, vaid leidis ikka võimalusi ja abinõusid aidata noori.

Stuudios pandi palju rõhku ka vaba fantaasia arendamisele. Õpilased lõid kompositsioone, tegeldes, nagu noorus ikka, väga sügavate probleemidega. Sümbolism oli vaimuelus siis mõjul ja see muidugi mõjustas ka õpilaste ainevalikut.

Kristjan Raud tahtis tõsta seltskonnas huvi kunsti vastu ja hoogu anda ka oma õpilastele. Selleks korraldas ta õpilaste töist „Vanemuise" väike-

Sõtta. Pliiats

En route pour la guerre. Crayon

ses saalis näitusi. Need näitused olid tähelepandavad, näidates seda haruldast elevust ja indu kodumaa kunstielu sünniaastail. „Postimees" lõi ka hoogsalt sekka ja kirjutas pärast 1906. a. kunstinäitust, et meie võivat kümne aasta pärast juba vist võistelda soome kunstiga! Ka õpilaste näituse puhul avaldati ergutavaid mõtteid. Noor-Eesti liikumine omakorda süvendas kunstihuvisid. Elu oli täis nooruslikku käärimist ja see avaldus loomulikult ka kunstielus.

Vahepeal sündis mõndagi, mis soodustas meie kultuuri arenemisvõimalusi. „Vanemuine" sai uue hoone, avas kutselise teatri ning hakkas korraldama sisukaid kõneõhtuid, käsitelles kirjanduse- ja kunsti-probleeme. Eesti Noorsoo Kasvatuse Selts avas emakeelse gümnaasiumi tütarlastele. Need olid sündmused, mis tõid uusi ülesandeid Kristjan Raualegi. Ta pidas mitmeid ettekandeid kunsti üle ja teda kuulati huviga, sest ta väheseis, katkendlikes väljendusis oli palju vaimukat sisu. Samal ajal kutsuti ta joonistusõpetajaks ja ilumeele arendajaks uude tütarlastekooli. Kristjan Raud, oma loomult muidu väga tagasihoidlik, näitas palju õilsat teotahet ja lõi hoogsalt sekka, kus tundis enese olevat vajalise. Ta joonistuse-õpetamine ENKS-i tütarlastegümnaasiumis erines põhjalikult neist tavalisist tunniandmistest, nagu neid kõik mäletame endisest ajast. Tütarlapsed töötasid individuaalselt ja õppisid ka kunsti armastama. Teistes koolides tavaliselt ei saanud õpilased kuuldagi, mis asi see kunst õigupoolest on. Olgu mainitud, et ses mõttes oli erandiks vaid saksa tütarlasteeragümnaasium kunstiajaloolase ja kunstiarmastaja Grass'i juhatusel.

Suurim kultuurilooline tööpõld avanes Kr. Rauale aga Eesti Rahva Muuseumi loomisega pärast Jakob Hurda surma. Selle meie rahva vaimuvara suurima monumendi teostamine ja varakambri loomine nõudis kindlate veendumustega ja kuuma armastusega juhtivaid mehi. Sest mis rahva loov vaim inimpõlvede jooksul kollektiivselt loonud, oli laiali rahva keskel — selle kogumine nõudis palju vajalist selgitamist, vaimustuse külvamist, organiseerimist ja korjajate-kaadri tööd. Seda tööd oli väikesel kujul tehtud varemgi, suurejooneliseks arendati see alates 1909. aastast.

Kristjan Raud osutus kõige tulihingelisemaks meheks eesti rahvusliku ainelise vanavara korjamise õhutamisel ja organiseerimisel. Miks? Kristjan Raud kandis südames tõekspidamist, et kunst ja teised vaimsed väärtused on rahvaste kalleim vara, aga selle vara ehtsus oleneb rahva ürgseist tõekspidamistest ilu- ja elumõistmises. Need tõekspidamised on realiseerunud sõnalises ja ainelises vaimuvaras. Eesti rahvuslik uus kultuur võib erilisi iluõisi kanda, kui ta saab olla seoses ja osasaamises rahva ürgsete vaimujõududega.

Seepärast mõistame, et Raud ERM-i loomiseks kokkukutsutud propagandakoosolekul 14. aug. 1909 „Vanemuises" kõneles muuseas järgmist: „Meil kõneldakse palju põllust ja põlluharimisest, karjast ja karjakasvatamisest, pankadest ja pankade asutamisest, aga kui täna-homme Eesti siit maapinnalt ära pühitaks, mis teie arvate, mis jääks siis järele, mis Eesti nime edasi kannaks? Ta tuhanded ja miljonid? Ei. Dr. Hurda iseäralise kapi müsteriöös sisu! Mis see on? See on eesti vanavara kogu... Ärgu mõteldagu, et seda korjamistööd seepärast tehakse, et Eestile nime teha, ei, vaid seepärast, et neis kogudes on varjul väärtused, mis on igavesed, mis elu parandavad, ülendavad, tervendavad ja uut kõrgemat elu loovad... Et ainult mõnda nagu möödaminnes riivata, mis tulevikus ainelise vanavara tulutoovaks tagajärjeks oodata oleks, nimetame: meie rahvusliku kujulise kunsti elustamine. Mis luules ja laulus on meile omasem, kallim, eestiliselt iseäralisem, on siin nähtavaks saanud."

See mõttekäik on Kristjan Raua vaimuloomingu usutunnistuseks ja nii ta siis andubki ainelise vanavara korjamise korraldamisele, kirjutades ajalehtedes tuliseid üleskutseid, kutsudes kaasalöömisele kogu rahvast, haritud noorsugu, intelligentset kooliõpetajaskonda. Ta on nii innukalt haaratud, et käib isiklikultki korjamas ja veedab päevi neis „Vanemuise" katusekambreis, kuhu kuhjusid kogutud asjad. Tänu Rauale, dr. Kallasele ja teistele meestele, on meil nüüd Eesti Rahva Muuseum kui jäädav tugev side minevikuga.

Peale vanavara korjamise korraldamise ergutas Raud ka uue kunsti ja kunstinäituste korraldamist. Temalt ilmus kirjutusi ajalehtedes ja ajakirjades, kus ta juhtis tähelepanu sellele, et kunsti mõistmine meie rahval veel üsna puudub. Ühes artiklis ta kirjutas: „Küsime ometi kord iseendilt: kellel meist on tõsine huvi kunsti vastu? Kes on kordki kunsti nii kirglikult maitsnud kui klaasi bordood või tokaierit, kui oli janu? Keda on kunst kordki nagu õlast kinni haaranud ja seisatama ja mõtlema pannud? Kellel meist on ilu ees see vana igavene ja tähtis sõna meele tulnud: inimene ei ela mitte üksi leivast! Kes on kordki mõne pildi ees vähemalt väikest headmeelt tunnud ja hea tuju leidnud? Peab tunnistama, et osa meist koguni nii kaugel on, s. o. nii kaugel taga on, et kujulisi avaldusi ülepea kuidagi ära veerida ei suuda. Et kujutused elust on võetud, et kunst on elu, puhastatud, tihendatud elu, kuigi isiklikus värvis, seda ei märgata, ei tunta" (Eesti Kirjandus 1908).

Niisuguseid südamest tulevaid üleskutseid oli mitmeid ja needki mõjusid kaasa, et 1906. a. esimesele eesti kunstinäitusele võis järgneda 1909. a. teine kunstinäitus ja siis varsti kolmas näitus. Need kaks näitust olid juba tihedas seoses Noor-Eestiga ja nad tõid esile rea uusi noori

kunstiandeid. Kr. Raud armastas kunsti ja tema oli ikka innukalt kõikjal, kus noor vaimustus ja värskus tõotasid edukaid saavutusi. Neil kunstinäitustel oli edu ka seepärast, et Noor-Eesti ringkondadega algul ühinesid kunsti asjus ka vanemad ringkonnad, olgugi et „Postimehe" rahvuslased nooreestlaste kirjandusliku tegevuse vastu pidasid vihast ja halvustavat võitlust. Eesti kunst alles algas oma elu (arvestada ei saa ju seda kunsti, mis varem eestlasist kunstnike poolt loodi võõras maailmas võõra seltskonna huvides) ja seepärast polnud lahkhelisid isade ja poegade arusaamistes. Nii näemegi, et „Postimehes" (1909 nr. 192) Jaan Tõnisson kirjutas juhtkirja „Hulgani" ja kutsus kõiki koos toetama kunsti. Kristjan Raua kunstikirjadele olid „Postimehe" veerud alati avatud. Raud ei tarvitanud neid mitte väga ohtralt, aga ta kirjutused olid veenvad ja hingestatud. Samuti kasutas ta „Eesti Kirjandust", „Eesti Kultuurat" ja mõnd kõrvalisematki ajakirja, nagu näit. „Käsitöölehte". Väga õieti hindab Jaan Pert tema kirjutamise iseloomu: „Kristjan Raud oma üleskutseis ei satu eriti paatosse ega hoogu. Ta on isikuna seks liialt põhjamaine ja asjalikult sügav. Tema lause on lühike, kohati katkendlik, kuid veenev, sest ta kõneleb südamest ja suure kindlusega. Ta ei liialda, ei satu võrdlusis äärmusse, tema sõnadevalik on diskreetne, kuid sealjuures võimeline sugereerima, mehine ning julge oma otsekohesusega" (Jaan Pert: Kristjan Raud, 1933).

Raud elas tol korral kümme aastat Tartus. Kui küsime, kuidas arenes tol ajal ta kunstiline looming, siis peame vastama, et see ei olnud paraku mitte väga viljakas. Raud esines küll näitustel (ka Riias balti kunstnike näitusel a. 1905) ja avaldas reproduktsioone ajakirjades (eriti „Lindas"), aga kõik see sündis peamiselt varem loodud teostega. Kristjan Raud, nagu nägime, oli ühelt poolt seotud kohustustega stuudios ja koolides antavate tundidega, teiselt poolt aga täiesti andunud rahvakunsti päästmisele ja muule seltskondlikule tegevusele. Selles kõiges oli palju õnnistusrikkust meie noorele kultuurielule. Aga nii Raud kui ka paljud teised mehed on sealjuures läbi elanud oma traagika, olles kõrvale kistud oma otseseist loovaist ülesandeist.

Aasta enne Maailmasõda asus Kristjan Raud Tallinna. Ta lootis, et saab siin ehk vabamalt tegelda kunstiga ja vallandada neid loovaid tunge, mis pulbitsesid ta südames Tartus teiste askelduste ajal. Aga ka Tallinnas läks algul kõik hoopis teisiti. Tallinnas avati E. R. Muuseumi osakond ja Raud tõmmati siingi vanavara korjamise keerisesse ning ta tegi seda ka siin innukalt ja Tartust saadud heade kogemustega. 1919. a. muudeti see osakond iseseisvaks ja kuuluvaks Tallinna Eesti Muuseumi Ühingule. Kr. Raud oli aastaid selle ühingu esimeheks. 1925. a. otsustati

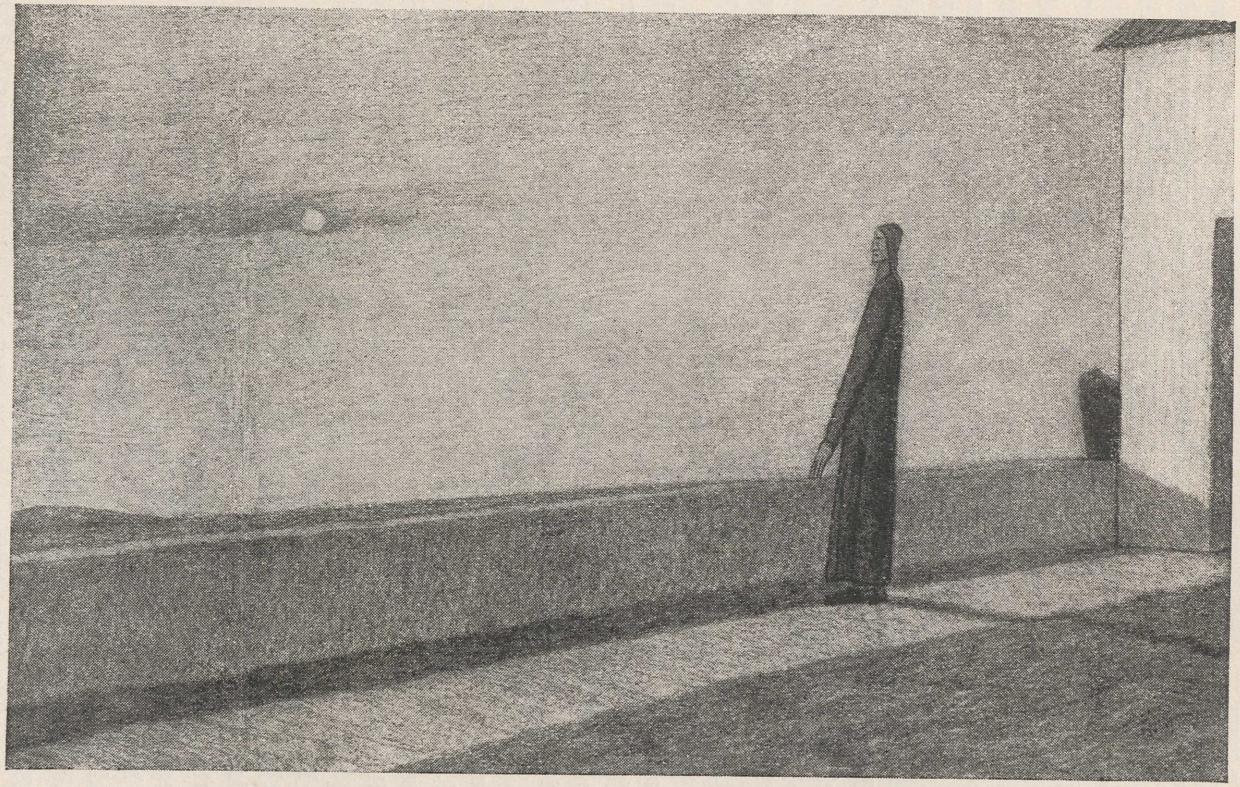

Mina ja kuu. Pliiats

Moi et la lune. Crayon

Tallinna muuseum ümber korraldada kunstimuuseumiks, seega rahvakunsti asi tõmbus tagasi.

Maailmasõja puhkemine 1914. a. andis tugeva hoobi kõigile vaimukultuurilistele üritustele. Kunstielu vaibus, tähelepanu kisti hoopis teisale, materialistlik mõtlemisviis levis ja inimesed elasid aastaid ühepäeva-meeleoludes.

Kristjan Raudki pidi mõtlema oma olemasolu kindlustamisele. Ta oli õpetajaks koolides. Iseseisvuse algusaegadel tegeles ta rahamärkide kavandite joonistamisega. Ta mitte ainult ei joonistanud, vaid käis neis asjus tihti ka Soomes, kus rahad trükiti. 10-margane trükitigi tema kavandi järgi. Rahaministeeriumi tõttamise tuliahi oli aga liiga palav ja ametnike maitsegi mitmeti isesugune: teised kavandid muretseti kiiresti teisalt. Raua tahtmine oli rahadel kujutada meie rahva maamehelisust ja töömehelisust, aga see jäi pooleli.

Samal ajal kerkis üles Vabariigi vapi küsimus. Vapikavandeid koostas mitu kunstnikku. Ka Kristjan Raud võttis sellest osa, tehes õige mitu kavandit. Neis kasutas ta kotka-motiive rahvaluulest. Ühes kavandis seisis kotkas mõõgaga nagu valvur kaljusel rannakõrgendikul, mille vastu kohisesid lained. See oli üks ta paremaid kavandeid. Selles oli jõu ilu ja kodukaitse tahet. Kuid seegi kavand ei leidnud suurema osa otsustajate pooldamist ja „üks esimestest võitlustest meie kultuuriorientatsioonide pärast löödi rahu saabumisel Eesti lipu ja vapi ümber" (v. Ed. Laaman: Juhan Luiga, 1938, lhk. 213). Teiste hulgas vaidles kotka vastu ka Juhan Luiga, sest „välise võimu sümbol sobib suurtele riikidele". J. Luiga vaidles ka praeguse vapi vastu: „Baltismi austajad soovitasid endist Balti kolme-lõvi märki, teised ei tahtnud sellest „hertsogiriigi" jätisest kuuldagi. Ei või kuidagi kujutella, mis oleks Eesti rahval selle võõraste rüütlite embleemiga tegemist!?" (v. Juh. Luiga: „Päevamured" II, lhk. 128). Otsus langetati siiski kolme-lõvi heaks.

Kristjan Raual tuli täita veel teisigi ülesandeid. Varsti pärast rahu saabumist kutsuti ta haridusministeeriumi juure kunstiasju korraldama ja samuti muuseume valitsema. Tööd oli palju, aga rohkesti oli ka arusaamatusi, millega Raual tuli palju võidelda. Meie maal oli tol ajal palju kalleid kunstiesemeid, aga ühtlasi ka kaubitsejaid ning vahetalitajaid, kes neid esemeid toimetasid välismaadesse. Kr. Raud hakkas nõudma kunstiväärtuste registreerimist ja projekteeris väljaveo-keeluseaduse kava, aga selle teostamine jäi pooleli, sest selle tähtsust ei taibatud meil hinnata ja meie maa tehti tühjaks esmajärgulistest kunstiväärtustest. Raud rõhutas ka tarvidust muinsuskaitseseaduse järele ja püüdis igati mõjuda kaasa, et meie iseseisvuse rajamisel ei jääks kahe silma vahele

kunstimured. Paraku ei sündinud see kõik nii, nagu Raud soovis. Haridusministeeriumis leiduvad dokumendid kõnelevad nendest aegadest palju huvitavat.

1924. a. kevadel lahkus Kr. Raud haridusministeeriumist, abiellus ja katsus end ometi kord pühendada loova kunstniku ülesannetele. Ta jättis endale vaid joonistustunnid mõnes gümnaasiumis, jäi ka tegevusse muuseumi ühingu juhatusse. See tõmbumine vaiksesse perekonnaellu mõjus hiljem otse üllatavalt: Kr. Raud otsekui sündis uuesti nooreks ja päris spontaanselt loovaks jõuks. Muidugi ei suuda noorusaastate looming võistelda ta küpsedes aastates sündinud kunstiga, mis on rikkalikum ja süvenenum.

Kristjan Raua teened on leidnud erilise tunnustuse Tartu Ülikooli poolt, kes ta nimetas audoktoriks. Ühtlasi on ta mitme organisatsiooni auliige.

2

Kui peatume Kristjan Raua loomingu juures, siis näeme, et see koosneb peamiselt söejoonistusist. Mõnikord on tarvitatud ka pliiatsit ja tušši. Maalimist on Raud harrastanud vähe. Kunstnik on selle nähtuse põhjustest ise jutustanud: „Igal asjal on oma pind ja pinda piiravad jooned. Joonistamine on nii ütelda kunsti algvajadus, millest mööda ei pääse. Joonistamist käsitella on hõlpus. On sul „idee", mida sa ei taha lasta minna kaotsi, siis on kergem ja käepärasem seda joontes fikseerida. „Idee" on siis nagu kinni naelutatud ja päästetud. Igaüks võib seda lugeda ja sellest aru saada. See läheb nii ruttu ja kohe on sul midagi valmis. Minu elu on kistud olnud mitmele poole, mitmesugused teised vajadused ja huvid nõudsid minu aega ja energiat kah omale. Et ideesid kiiresti kinni püüda paberile või lõuendile, haarasin ma pliiatsi ja söe järele. See on üheks põhjuseks, miks mul vähe maale" (Jaan Pert: Kristjan Raud).

Õlis ja teistes värvides on Raualt mitmeid teoseid eriti õppeajast Peterburis, kuid üldsusele on need vähe tuntud. Need on natüürmordid nagu „Anumad", „Vasest vaagen", siis „Kolle", „Keetja", maastik kevadise lumega, „Ketraja" jne. Üldiselt kõigile tuntud on ta temperas maalitud „Teel Egiptusesse", mis on lõpetatud Tartus.

Väärib märkimist, et ta teosed on signeerimata. Nii on raske nende sünniaega kindlaks määrata. Kunstnik ei saa seda suure hulga teoste puhul ise ka enam teha, sest aastaid on palju ja mõnigi teos on alatud ja lõpetatud pikemate ajavahemike jooksul. Seepärast ongi kõige otstarbekam vaadelda Kristjan Raua loomingut ajajärkude kaupa, silmas pidades, kus ja mis ajajärgul on mõni teos valminud. See on otstarbekas ka sel põhjusel, et Kristjan Raua loomingus märkame kunstiliste tõekspidamiste ümberkujunemist vastavalt ta eluaseme muutmistele.

Laulik. Süsi

Musicien. Fusain

Kristjan Raud esineb kaht viisi: ta on noores eas realist parimas mõttes, on täpne joonistaja, on virtuoos selles ja valib ka oma ained vastavalt tolle aja realismi nõudeile, käsitelles igapäevase lihtse elu nähteid. Ta loomuses ja elulesuhtumises on aga väga palju tundeküllast romantikat, hinge. Küpses meheeas saab tema kunstikreedoks just selle hinge ja objektiivse maailma vahekorra kujutamine. Ta loomingus on fantaasialendu, on aimusi, on realiteedist ületõusmist kunstilise maailma loomiseks. Seal tegeldakse sümboolsete momentidega, tungitakse pinnaalustesse sügavustesse. Ta kunst on ürgtunnetuslik, on suur ja õilis, sest seal on kunstiteosesse suletud kõik, mis hoiavad seoses elutahte tuksumisi suure elu mõistatamatusega. Kristjan Raud, arendanud ennast noorpõlves tugevaks realistiks, oli võimeline realismi võitma. Ta astus sellest väljapoole, irrealiteetidesse, ja lõi meile ainulaadse, sügavinimliku ja tõelise kunstimaailma.

Kui koolipoiss Kristjan Tartus 80-ndail aastail innukalt harrastas joonistamist, siis mõistame, et ta püüdis hästi loomulikult-reaalselt tabada kõike, mida ta tahtis panna paberile. See on kõikide nende tung, kes veel õpivad ja kellele joonistamine ei tähenda veel hinge väljendamist. Suured tehnikameistrid, kui neil puuduvad suuremad hingelised ja vaimsed tungid, jäävad edaspidigi oma kunstilises tegevuses kõige nähtava häiks edasiandjaiks, aga meie naudime nende teoseis ikka seda vähestki hingelaadi erivärvingut, mis annab nende teoseile individuaalse jume. Nooruke Kristjan siis vististi mõtles vähe niisugustele küsimustele ja tegi õieti, et vaatles teraselt asju ja harjutas kätt kõige nähtu edasiandmiseks. Ta oskus tegi kiiresti edusamme. Seepärast näemegi, et Raud juba tol ajal võis üsna rahuldavaid teoseid anda mitte ainult modellidest, maastikest ning esemetest, vaid ka jooksva elu vaatepiltidest, inimeste tegevusest, nagu üliõpilaste elust, maameeste toiminguist turul, maameeste külaelust tööl ja puhkusel jne. Neis teostes on väga head realiteeditunnet, on tüüpiderikkust ja leidlikkust, on elu, on rütmi, on üllatavalt palju kompositsioonimeelt. Need teosed näitavad, et noor Kristjan juba siis oskas näha ümbrust ja oskas seda ka edasi anda kunstiteoses. Neis teoseis on küpsuse tunnuseid ja kui Kristjan Raud pärast pikaajalist stuudiumi 1903. a. kodumaale asus, andis ta perekonnalehele „Linda" neist mitmeidki reprodutseerimiseks. Seal nad olid: „Kui kartulid küpsevad", „Kuupaiste", „Seenetalu elanikud", „Kui inimesed kord kokku saavad", „Õhtul", „Jutluse ajal" jne. (vaata „Linda" 1903—1905). Nagu juba nimetusest „Jutluse ajal" näeme, on siin tegemist hulgalise kuulajaskonnaga — terve talu pere on õues ja nende inimeste vahekorrad on antud iseloomulikult ja elavalt. „Seenetalu elanikes" on hoog-

sat huumorit liikumises. Olgu mainitud, et see teos on väheseid huumorimeelseid Raua loomingus.

Paljud neist joonistusist on nüüd läinud kaduma. Aga säilinud on neid koolipoisiaegseid lehti siiski kaks suurt mappi Tallinna Kunstimuuseumis ja Raua eramapis.

Eluloolises osas mainisime, et Kristjan koolipoisina nägi esmakordselt head kunsti prof. Teichmülleri kodus. Need olid O. Hoffmanni maalingud. Kindlasti mõjustasid nad noort kunstnikuhinge. Need maalingud ja hea vaimne õhkkond selles kodus õpetasid teda nägema, kuidas reaalne elu, maaelu lihtsus, võib aineks olla kunstilise realiteedi ilule.

Seda realistlikku joont jatkas Raud ka Peterburi akadeemias (1893—97). Olles küll innukalt imetlemas muuseumides kuulsaid renessansimeistreid ja uusklassikalisi akademiste, jäi ta tol korral siiski truuks realismile. Sest realismi kandis selle ajastu vaim ja akademismgi oli taandunud selle värske edukäigu ees. Repin oli kutsutud akadeemiasse professoriks ja peredvižnikud tõid kunsti elulist avarust. Raud töötas Peterburis innukalt ja oli haruldaselt produktiivne. Ta realismi tähe all sündinud loomingu paremik teostus sel ajal.

Nii nagu Kr. Raud ei andunud akadeemilisele klassitsismile, olgugi et kõigile murranguile vaatamata selle ümber oli ikkagi aupaiste, nii tema ei lasknud end mõjustada ka realismi sellest ainestikust, mis suures venelaste pealinnas liikvel, moes ja hinnas oli (vene küla- ja töölisrealism). Raud ei ihanud karjääri ega seadnud silmi selle järele, mis hästi läheks. Raud jäi kunstnikuks puhtaimas mõttes, kes tegutses vaid oma sisemiste tõugete ajel. Juba tol ajal oli kujunenud temast isiksus, kellel on omi veendumusi, kallikspidamisi ja huvitahet. Ta kunst elas vaid oma elu ainevallale.

Missugune oli see ainevald, kus ta mõte ja südamehellus kogu aeg ringlesid? See oli ta lapsepõlve kodu ja kodumaa rahvaelu, kodumaa inimesed, kodumaa loodus. Sellele kodumaisele lisas ta neid kajastusi, mis selle elu vaevaküllasus ja nukrus olid jätnud ta tundekudedesse. Ta keerles tegelikult ju Peterburi prospektidel, nägi suurlinna väikest ja suurt elu, nägi inimvaimu imeteldavaid saavutusi kallis ja kaunis arhitektuuris ja muuseumide varanduste tummsügavais kõnelusis, nägi ka rikka moeseltskonna kunstimaitset jne., aga tema vaimne olemus viibis kodumaal talumeeste taredes, põldudel ja külateedel, kus liikusid meie inimeste mured ja rõõmud. Ta uskus, et kunsti ehtsus ja sügavus on võimalik vaid nende tunnete käsitlemisel, mida ei võeta ette, vaid mis on hingele olulised. Kristjan Raud oli tugevasti kokkukasvanud meie maaelu mälestustega ja seepärast oli see maaelu tema tolleaegse loomingu

peaaineks. Olnuks Raua hinges mõned teised momendid tugevamad, ta oleks siis neid taotelnud. Sest kunstis maksab õilis ehtsus kõige rohkem ja „ise tegin... nii peame ka meie võima ütelda!"

Akadeemia õppetöös arendas Raud peamiselt oma tehnilisi oskusi. Ta töötas peamiselt joonistamisklassis, harrastas joone kindlust ja joone võlu, aga arendas oma joonistusis ühtlasi ka maalilisi omadusi — pinnatoonide pehmust ja varjundirikkust.

Peterburi kirjus elus aga ei unustanud Raud pilgukski oma kodumaad. Õppevaheaegadel sõitis ta Rakverre ema juure ja tegi ringkäike maal, värskendamaks sidet maarahvaga. Siin kodumaal olles lõi ta oma Peterburi akadeemia aegsed parimad realistlikud teosed. See ajajärk oli viljakas ja sügav ta produktsioonis. Sel ajal andis ta oma „Üksinda", „Lee" jne. Sel ajal joonistas ta mitu variatsiooni oma emast.

Kes on tunnud meie 70—90-ndate aastate talutarede nõgist ja hämarat vaikust, nendele on „Üksinda" elamuseks. Seal on suitsu ja sooja ja muresid. Seal on lihtsuse otsemeelsust ja seepärast too nõgine hämarus ja muldpõrand mõjuvadki nii usaldusväärselt koduselt. Kristjan Raud on toonud kurbuse sinna kodusse: eideke istub siin üksinda väsinult. Eideke on sügaval foonis — pisike ja mõtteis kokkuvajunud. Mõistame, et kord on siin olnud rohkem elu, aga see on siit nüüd läinud teisale. Küllap surm on võtnud ja muidugi mindud. Kr. Raud oli hellas vahekorras emaga — kas ta seda teost luues ei mõtelnudki emale, kes vanaduse väsimuses üksinda olles viibis sageli mõttes oma poegade juures, tundes seda tühjuse nukrust, mis sageli on vanaduse pärisosaks? Tõepoolest, sest ema jäämine üksinda on Rauda vägagi puudutanud. Kui vaatleme ta tolleaegseid joonistusi emast („Küünlavalgusel" ja „Ema" — KKSV-e kevadnäit. katal. 1935), siis näeme seal ema istumas üksinduse mõtiskelus õhtuses hämaruses küünlavalgusel. Neis joonistusis ei ole oluline mitte figuraalne osa, vaid see kaduviku kurb heli, mis on omane hilissügisele ja ka inimestele, kui nad on ammu õitsnud ja nüüd jäänud kännuna toanurka. Ta õlimaaling „Lee" on tüübiline väljalõige sellest tahmasest nurgakesest, kus valmis toit inimesele ja soe sulp loomalegi ja kus pragises lõke ning mis oli õhtutundidel kaminaks väsinud tööinimestele.

Rakverest tegi Raud väljasõidu Pakri saarele. Sealt saadud elamused tiivustasid teda intensiivseks loominguks. Valmis „Ketraja" (õli), mis on reaalne elupilt talutoast. Pisikesest aknaaugust tungib valgus tuppa. Eit vuristab vokki. Eemal istub endamisi üks teine kogu. Vokk, vanainimene ja hämarus on eriline kolmik meie talutare minevikust. Voki ühetoonilises vurinas avaldub sama nukrus, mis läbistab kogu

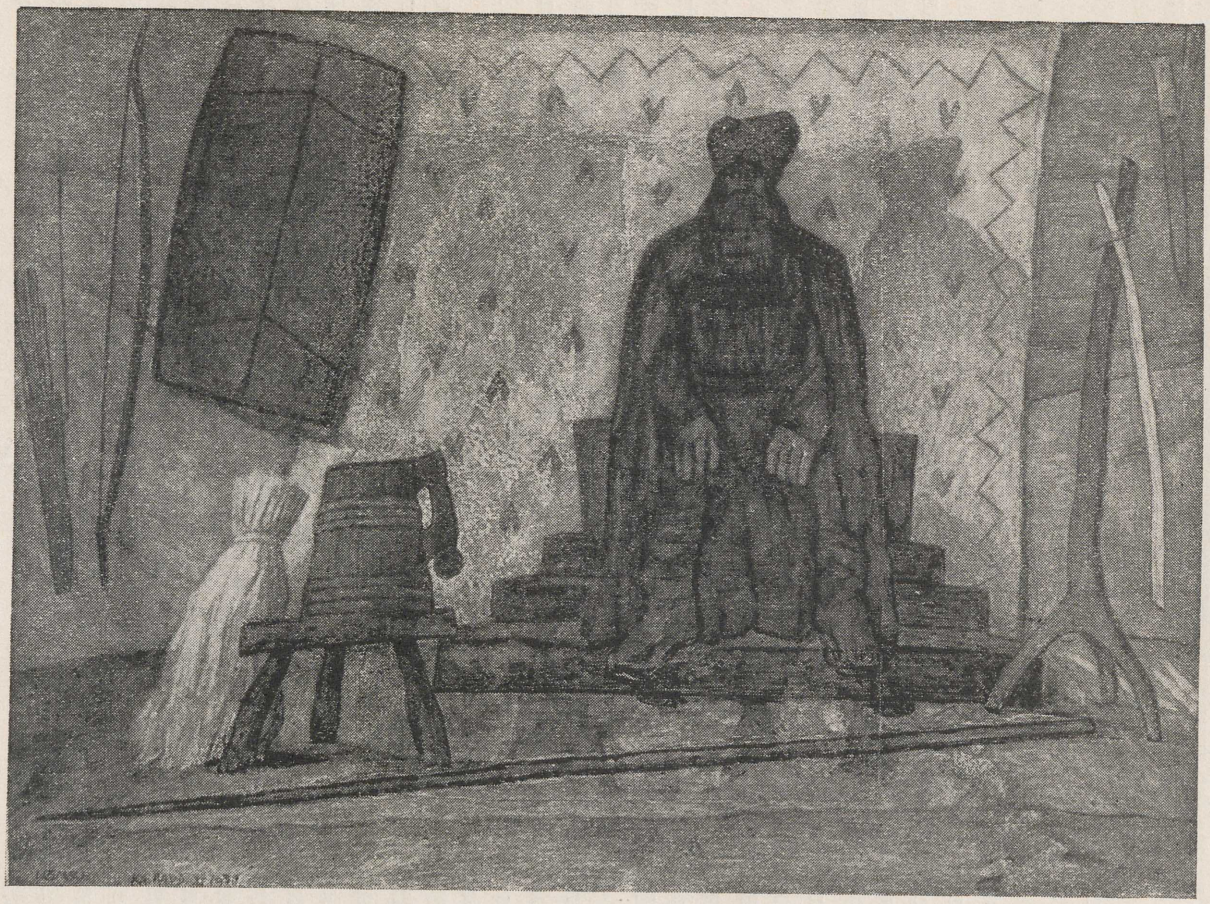

Eesti vanem. Kriit

Chef estonien. Craie

meie rahvaluule lüürikat. Raud on selles teoses pisikese aknasilmaga annud mõjuva tõuke mineviku mõistmiseks.

Kui realisti huvitasid Rauda tol ajal ka üsna praktilised eluavaldused. Nii on ta Pakri saarel joonistanud mitu rahvariides eite ja eluolu-pildid: „Purjepaikajad" heade kaluritüüpidega, siis „Torupillipuhujad" ja „Keelpillimängijad". Veel on sealt „Kunstnik külas", kus kunstnik töötab molberti taga ja kalurid imetelles jälgivad seda tööd. Pakrilt on pärit ka „Kartulivõtt", mis näituste ja ajakirjade kaudu on saanud väga populaarseks. Kartulivõtu pori ja niiskuse luule on siin saanud elavaks. Lageda ja mustsonkliku maa igavus on elustatud laialipillatud inimsiluettidest. Seega on siin osavalt edasi antud sügismeeleolude mitmesuguseid varjundeid.

Paldiskis peatudes jäädvustas ta ühe kardseppade töötoa teoses „Kardsepad", kus töötoa sisseseade on kujutatud detailselt ja ka töölisi iseloomustab innukas töötamine.

Sellest realistlikust toodangust võime siin veel mainida rea maastikke ja natüürmorte nagu õlimaalingud „Anumad", „Vaskvaagen", siis õlimaaling „Keetja", söekompositsioon „Lambakarjus", „Kolle" ja „Köögis" (mõlemad õlis) jne. See ajastu on Kristjan Raua realistlike huvide õitseaeg ja ta on meile selles kunstimõistmises annud ületamatuid väärtusi. Kuid ühtlasi: eks enamikus neist teoseist leidu erakordselt südamlikku ja rahulikku nukrust, mis on kujunenud peagu mõtlevaks elumõistmiseks. Need on tunde- ja vaimukülluse tunnused, mis Rauas käärisid ja väljendust nõudsid.

Peterburi-Rakvere ajastul õitses, aga lõi ühtlasi ka koltuma Kr. Raua realistlik looming. Raud on loomult tundeinimene ja ta tunded ei rahuldunud kaugeltki objektiivse realiteedi vaatlemisest ja edasiandmisest. Raua tundeküllasus otsib erilist vahekorda objektiivsusega. Ta püüab ületada realiteeti ja anda edasi oma tunnete vibratsioone kunstiteoses. See ongi kunsti tõeline ülesanne — luua kunstireaalsusi neist nägematuist elamusist ja aimusist, mis pesitsevad vaimus ja mis fantaasia kaudu võtavad teatavad vormid. Kr. Raua meheea kunstiloomingulisek lõpptulemuseks oli realismi võitmine, tung irrealiteetidesse ja tehnilise küpsuse kasutamine täiesti omalaadse tundemaailma kunstiliseks kujutamiseks.

Kui lehitseme tema koolipoisiaegset joonistuste mappi, näeme juba siis ta kalduvusi romantilisele nukrutsevale luulele. Ta on joonistanud surma vikatiga, on kujutanud hauaküngast mahajäetud lagunenud ristiga. Ta katsetes on leina- ja surmameeleolusid. Näeme, et Peterburi-ajastulgi, millal ta tegutses vägagi realistlike ülesannete kallal, ta käsitles

kolmes variatsioonis surma kellegi härra Sabanejevi jaoks. Need variatsioonid — „Tervist!", „Surm ja talumees", „Aeg üürike, igavik lõpmatu" — kuuluvadki Sabanejevile ja meil on neist vaid fotod. Akadeemia professorite nõukogu hindas ta sellelaadilisi kompositsioone ja üks niisuguseid — „Surma suudlus" — sai kiitvate hinnangute osaliseks. Rakveres olles komponeeris ta tundeküllaselt ja sümbolistlikult mõjuva „Matuserongi", kus rühm matuselisi sammub kokkuvajunult puusärgi järel. See ei ole enam rühm reaalseid inimesi, see on leinavaev, mis siin liigub edasi!

Düsseldorfis ja Münchenis viibides (a. 1899—1903) elaski Raud läbi suure murrangu oma kunstilises maailmavaates. Ta taandus realismist ning hakkas sammuma romantilise ja hella sümbolismi suunas. Selles oma veendumuste läbikatsumises seisnebki vist üks põhjusi, miks ta looming tol ajal ei olnud kuigi viljakas. Düsseldorfi ajastust väärib tähelepanu vaid ta teos „Fuuriad", mis nii ainestikult kui ka käsitlusviisilt on juba suur samm tundevaldadesse. Siin kaob tõelisus ja asemele astub ruum üldises mõttes ja nii tagaaetavat kui ka kättemaksjaid iseloomustavad sügavad ja kohutavad ekspressioonid. Ühtlasi näeme siin vaid fantaasias kujuteldavat dünaamikat.

Asunud Tartu (1903), on Raud oma loomingus reaalse maailmaga arved õiendanud ja astunud võitjana sellele teele, mis suundub fantaasiavalda ja kus südame kõnelustele antakse kunstiline vorm. Ta viib küll lõpule oma temperas maalitud „Teel Egiptusesse", mis on varem kavatsetud ja skitseeritud realismi kalduvalt, kuid siiski juba mõningate sümboolitsevate sugemetega, nagu figuuride üldjoonistus, suitsu valgumine ristikujuliselt jne. Ta viimistleb ja täiendab ka samalaadilist maalingut „Kodumaal", aga uues loomingus valitseb juba täieliselt fantaasia nii sisus kui vormis. Kui aine on irreaalne, siis loomulikult peavad ka vormid irrealiseeruma. Nii mõistame tema loomingu sisu ja vormi vastavust. Me mõistame ühtlasi ka ta sügavat kaalumist ja läbimõtlemist, millega ta viimistleb oma kompositsioonide üksikelementide mõõdulisi ja stiililisi vahekordi, et saavutada täiuslikkust.

Kui Kr. Raud Tartus lõi oma esimesi eksliibriseid, siis võis juba märgata, kuidas ta tundmuste kujundused olid läinud sümboolseks ja peagu muinasjutuliselt süütuskargeks. Siis avaldas ta raamatu kaaneilustusena ahelais oleva mehe kujutuse, mis ei olnud enam üksikisiku, vaid kogu isikuvabaduse mõiste vangisolemise kehastus. See joonistus kandis nime „Millal" ja selles väljendus väsinud vangi lootus vabanemisele. Siinne joonte primitiivsus ja lapidaarsus kõnelesid üldisest vabadust janunevast hingetungist rahva kannatava osa juures. See joonis-

tus ilmus „Noor-Eestis", kus individuaalse mõttelennu kõrguste taotlemise kõrval mõisteti ka hinnata sotsiaalset ja poliitilist vabadust.

Erilist tähelepanu tolle aja loomingus väärib ta tsükkel „Inimene ja öö", inspireeritud Schilleri värsist: ole tervitatud, kogu maailm! Sellest tsüklist tunneme kolme — „Inimene põlvitamas tähtede ees", „Laul tähtedele" ja „Saatus". Siin näeme inimvaimu tungi maailma mõistatamatu lõpmatuse poole. Inimene on kui tolmukübe, aga ta kannab endas piiritut igatsust — saada osa kõiksusest. Inimene ei valitse, inimene alistub ja igatseb.

Luulelennulist, aga intiimsemat kahe armastaja südamete sulamist suure kõiksusse näeme ta pliiatsijoonistuses „Kahekesi". Joonistuses „Unistus" on muusikalised helid viinud jällegi osasaamisse irrealiteedi lõpmatusest. Hiljemgi on ta annud terve rea niisuguseid tundekajastuse melanhoolseid kujutusi, nagu „Palve" (kus palvetaja figuur tungleb kõrgusesse samal põhimõttel, millega seletatakse gooti kirikute tornide kõrgust), „Melanhoolia", „Muusika". Sinna valda kuulub ka uusimast ajast ta „Viru vanne", kus sümboliseeritakse tõotust, mis meie rahva parimad pojad on annud töötamiseks rahva kasuks.

Siin ei ole ligikaudugi võimalik loetella seda, mis Kr. Raud selles lüürilis-sümbolistlikus vaimus on loonud. Kui mõtleme, et Raud juba kaugelt üle kolmekümne aasta loob niisuguses fantaasialennus, siis mõistame, et neid teoseid on palju ja nende loetelu vajab laiaulatuslikumat käsitlust. Raua loomingulise vaimu mõistmiseks jatkub aga sellestki.

Kr. Raua suurimaks huviks küpses meheeas on olnud aga meie rahvakunsti sugemete toomine uude kunsti. Eespool nägime juba, kuidas Raud rahva kollektiivsuse poolt loodud elumõistmise- ja iluvarasid peab meie kunsti ürgaluseiks, millele võime rajada oma iseseisva vaimuilu ja vaimuväärikuse. Raud andus rahvakunsti uurimisele, samuti meie muinas- ja kangelaslugude hingesse tungimisele, et seda kasutada oma loomingus. Rauale ei ole muinasmaailm mitte meelelahutuslikuks lugemiseks, vaid ilmutuseks sellest suurest ürgsest ja sügavast, mis elab rahva elutahte ja elumõistmise tagamaades ning otsib kooskõla maailma kõiksusega.

Ta esimesed katsetused rakendada ainelise rahvakunsti motiive uude illustratiivsesse kunsti on pärit Noor-Eesti päevilt, millal ta illustreeris Juhan Liivi luuletuskogu. Niisuguseid vinjette, nagu näeme selles teoses, ilmus tal mujalgi. Eesti vöökiri ja teisedki kirjad leidsid siin varieerimist. Ristikheina ja sambla, kuuse ning vahtralehe motiividele osutati tähelepanu.

Siis kerkis päevakorrale „Kalevipoja" illustreerimine. 1911. a. peeti „Kalevipoja" juubelit ja ühtlasi koosolek, kus avaldati mõtteid, et „Ka-

levipoeg" tuleks välja anda illustreeritult. Too mõte oli hea, aga mõtte teostamise kavatsusis oli siis väga palju seda naiivsust, mida on ikka seal, kus programmiline rahvuslus on paaritatud ebakompetentsi ning pinnalisusega. Sellelgi koosolekul räägiti, et „Kalevipoeg" tuleks illustreerida nii, et see koolilastele oleks hästi jutustav ja käepärane. See oli suurele ülesandele nii kitsameelne suhtumine, et Kristjan Raud kui ainukene ülesandele mõtelnud inimene pead raputades ütles: „ma ei või enam", ja lahkus koosolekult. Kalevipoja illustreerimine jäigi siis seisma. Ka N. Triik kirjutas siis Berliinist, et nii ei või suhtuda Kalevipoja illustreerimise ülesandele.

Vahepeal on paljud kunstnikud katsunud jõudu sel alal, aga rahuldust ei toonud need katsetused kellelegi. „Kalevipoeg" oma lugudega ei ole eepiline ega plastiline, vaid tugevasti lüüriline ja Rud. Tobiasel oli vist õigus, kui ta kirjutas kord, et „Kalevipoeg" on palju tänuväärsem muusikalisele kui kunstilisele loomingule.

Aastat 25 käis seltskonnas ringi jutt, nagu oleks Kristjan Rauale tehtud ülesandeks „Kalevipoja" illustreerimine ja nagu oleks tema selle ülesande endale ka võtnud. Kõnelusi E. Kirj. Seltsi ringkondades temaga selle üle olevat olnud küll, aga ta olevat sellest ülesandest ära ütelnud (ka kirjalikult Jõgeverile).

Kristjan Raud on ikka hinnanud loomingulises tegevuses sõltumatust. Ta oli meie muinaslugudest ja eeposest huvitatud ja skitseeris ja joonistas õige palju teoseid täiesti oma huvides. Leida õiget joont meie muinasmaailma jaoks, leida see nii, et iga meie närv tunneks, et see on meie ürgsus, on raske. Raud katsetas ja juurdles, juurdles ja katsetas. Seepärast on tal paljud teemad mitmes variatsioonis ja loodud pikemate ajavahemike järel.

Juba Tartu ajastust on pärit joonistused „Kalevite vaim", „Kalevipoeg ema otsimas", „Sõjasõnum", „Eesti tark" jne. Tallinnas katsetas ta veelgi rohkem. Nimetame siin järgmisi muinasjutulisi teemasid: „Muistne ratsanik", „Tont lakas", „Sarvikud", „Nõid", „Kalevipoeg magamas", „Sorts", „Iru memm", „Ohver" (Leskenaiste kivi), „Kratt" (kahes variatsioonis), „Kalevipoja surm", „Kalevipoeg kündmas", „Soome sepad", „Kalevipoeg ja Vanapagan", „Linda" (mitmes variatsioonis), „Põrgu väravas", „Õisu järve lend", „Emu järve lend" jne. jne. Kõik need visandid olid loodud loomingutungi rahuldamiseks, täis kärsitust, püüdu, rahulolematust ja uuesti hoovõtmist. Raud ei esinenud peagu kunagi nende teostega sel ajal. Need teosed enamikus olid ta töötoa intiimsed siseasjad.

Siis 1928. aastal, kui Raud juba kolm-neli aastat oli rahulikult anduda saanud puhtloomingulisele tegevusele, esines ta KKSV-e esimesel võist-

lusel ja sai esimese auhinna teose eest „Kalev kosjas". Varem, 1926. a. esines ta vaid teosega, kus Kalevipoeg võitleb sortsidega, ja „Kalmuneiuga".

Nii astus Kristjan Raud uuesti hoogsalt avalikkuse ette vanemas põlves.

Viimasel viiel aastal on Raua tegevus eriti intensiivne. See on nagu kiirustamine, tõttamine, sest tema rikkalikus tundemaailmas on veel nii palju, mis seni mahti pole saanud väljendumiseks.

Üsna lühike aeg, umbes aastat poolteist enne Raamatuaastat (1935), sai Kristjan Raud Eesti Kirj. Seltsilt ettepaneku võtta endale „Kalevipoja" illustreerimine, sest illustreeritud „Kalevipoega" taheti Raamatuaastal välja anda. See oli suur ja raske ülesanne, aeg aga selle teostamiseks üsna lühikene, nagu meil ikka on niisuguste suurüritustega. Kr. Raud võitles endaga ja kaalus ettepanekut mitmekülgselt. Ta selgitas raskusi ning ühtlasi võimalusi, mis tal olemas (kiri K. E. Söödile). Lõpuks nõustus ta, lubades anda ja teha, mis ta võib, kuid peetagu meeles, see ei ole küps ega viimisteldud töö, vaid kiirusest tingitud tõttamise tulemus. Teistes tingimustes oleks saanud see töö olla ühtlasem ja terviklikum.

Kristjan Raud töötas siis masinliku kiirusega: kohendas juba valmisolevaid joonistusi, lõi uusi teoseid, korrigeeris neid uuesti ja kiiresti, oli paljuga rahulolematu, aga aeg surus peale ja trükimasin hakkas töötama. Nii saime illustreeritud „Kalevipoja", kus pildid on sündinud erinevad, loodud erinevatel aegadel, kus näeme kiirustamise jälgi ja kus meister nii mõndagi tahaks näha teisiti.

Ometi on selles loomingus väljendunud see, mis jääb Kristjan Raua monumendiks ja meie vaimuvaraks. Raud avastas meile palju neid suuri müstilisi muinaslilli, mis õitsevad meie südame sügavustes. Kalevipoja mõistmises ta andis selle kangelase loodusliku ürgsuse kui tähtsaima momendi ja nii tulebki seda kangelast mõista, mitte aga nagu mõnd ajalist üksikisikulist vägimeest. Kr. Raua realismi äravõitmine ja kuju andmine luulemaailmale viib meid kõige lähemale sellele, mida aimame eesti rahva ürgsusest. Mitte ainult Raua muinasloolised ained, vaid ta loomingu sisemine olemus teeb ta eesti rahvuslikemaks kunstnikuks. Tema mõtte ja südame eriliselt kristalliseerunud auväärsus on kui puhastustuli, mis meie rahvusliku ürgolemuse puhastab ülevaks ja kauniks.

Résumé

Malgré le grand âge de Kristjan Raud, ses oeuvres figurent encore aujourd'hui, avec beaucoup de succès, à toutes les grandes expositions artistiques, à côté de celles de la jeune génération. Il appartient à ce petit groupe d'artistes qui cherchaient à découvrir les fleurs archaïques de l'esprit populaire estonien et qui montraient dans leurs oeuvres la fusion de la substance fondamentale de l'âme estonienne à l'infini et à la diversité de la vie.

Kristjan Raud est né le 22 octobre 1865 à Viru-Jaagupi. Il reçut son instruction d'abord à l'école primaire, puis à l'école municipale de Rakvere, enfin au lycée et à l'école normale de Tartu. Il termina le cours de cette dernière école et resta pendant quelque temps instituteur.

Déjà depuis l'enfance il sentit de l'intérêt pour l'art. Pendant toute sa période d'école, il s'exerçait en dessin et en peinture. Il avait la chance d'être en relations amicales avec la famille Teichmüller formant alors le centre de la vie intellectuelle de Tartu. Cette fréquentation développait en lui le goût pour une vie culturelle.

Comme les tendances plutôt autodidactiques de l'enseignement artistique à Tartu ne pouvaient pas le satisfaire, il entra, en 1893, à l'Académie des Arts de St.-Pétersbourg. En y étudiant le dessin et la peinture, il passait ses heures de loisir dans les riches musées de la capitale russe. Tout en appréciant les chefs-d'oeuvre des grands maîtres, son esprit fut pourtant attiré vers des tendances nouvelles qui révolutionnaient alors l'art, voulant le libérer de l'académisme néoclassique pour l'améner vers le réalisme. Emporté par ces courants novateurs de l'Europe occidentale, Raud quitta l'académie russe en 1897 et partit bientôt après pour Dusseldorf, où il y avait déjà d'autres élèves-artistes estoniens. Mais l'Académie de Dusseldorf ne le satisfit non plus, et il n'y resta que six mois. Apres un court séjour en Estonie il regagna, en 1899, de nouveau l'Allemagne, choisissant cette fois-ci Munich, où la vie artistique battait alors son plein. Il y travailla d'abord à l'école Azbé, plus tard à l'Académie, en y étudiant la peinture sous la direction de Wilhelm v. Dietz et l'art graphique sous celle de P. Halm.

A force de murir en âge, ses conceptions artistiques se modifiaient également. Par les musées de Munich, il apprenait à connaître les oeuvres des maîtres antiques, mais se sentait en même temps fortement saisi par Böcklin, Stuck, E. Munch, Max Liebermann et autres. Il y eut alors un tournant brusque dans l'esprit et le sujet de sa création. La représentation réaliste et objective des choses se transforma en imaginative. Sa création se basera dorénavant sur la représentation des sujets d'une imagination émotionnelle et intellectuelle.

Il passa trois ans à Munich. Puis, ses ressources financières étant épuisées, il revint en Estonie, resta quelque temps à Rakvere et s'installa définitivement à Tartu (1903).

Tartu, en sa qualité de ville universitaire, servait alors de centre intellectuel pour l'élément estonien de la ville. La situation économique des paysans estoniens s'était bien améliorée déjà à cette époque, de la sorte que la cam-

pagne fournissait aux villes de la jeunesse laquelle commençait à y former un groupement nationaliste des petits bourgeois et des intellectuels, malgré la politique de russification du gouvernement des tzars.

Mais la culture artistique, à ce moment, n'y avait pas encore poussé des racines. C'est pourquoi les artistes estoniens d'alors cherchaient à travailler, en général, soit en Russie, soit en Allemagne. Avant Raud, il y a eu une seule exception à cette règle: l'artiste-peintre Ants Laikmaa qui, en 1901, le premier, se fixa en Estonie. Raud en fut donc le second. Il en résulte que son travail artistique ne pouvait en aucune manière être stimulé par le public. Au contraire, c'est lui qui devait susciter et stimuler le goût artistique du public. Il s'efforçait d'y parvenir par la fondation d'un studio, par des conférences et par l'enseignement du dessin dans les écoles. Par sa fine intellectualité, sa tendre sensibilité ainsi que ses profonds intérêts philosophiques Kr. Raud se trouva être en parfaite harmonie avec l'atmosphère spirituel et idéaliste de Tartu, servant alors de base pour la construction de l'édifice culturel de l'Estonie. Ants Laikmaa à Tallinn et Kristjan Raud à Tartu furent les premiers pionniers de l'art national estonien.

Mais le plus vaste champ d'activité s'ouvrit à Kristjan Raud par la fondation, en 1909, du Musée du Peuple Estonien, pour y recueillir l'art populaire estonien. Raud devint l'homme le plus passionné pour animer et organiser la collection des antiquités nationales. Il était convaincu que l'art et les autres valeurs spirituelles repésentaient le meilleur bien d'un peuple et que son authenticité résultait des conceptions séculaires de ce peuple sur la beauté et sur la vie. Une nouvelle culture nationale peut fournir de belles fleurs rares si elle peut rester en liaison avec les forces spirituelles séculaire de la nation. Nons comprenons donc pourquoi Kr. Raud est l'un des plus importans collaborateurs du Musée du Peuple Estonien.

Raud resta 10 ans à Tartu. Puis, il s'installa à Tallinn (1913). Au début de l'indépendance estonienne, il s'occupa, pendant quelque temps, au ministére de l'instruction publique, de l'organisation des musées et de l'art. En 1924, il reprend la vie privée et se consacre entièrement au travail artistique, car la lutte pour l'existence pendant sa jeunesse ainsi que les grandes tâches culturelles de sa vie ultérieure ne lui avaient pas laissé beaucoup de loisir pour ce travail. C'est pourquoi nous le voyons, à l'âge de haute maturité, s'y adonner complètement, comme se dépêchant de réaliser tout ce qui avait muri en lui depuis de longues années.

Si l'on veut caractériser le côté technique de ses oeuvres, il faut mentionner qu'il travaille principalement au fusain et au crayon. Il le motive lui-même ainsi: „Si on a une idée qu'on ne veut pas perdre, il est plus commode de la fixer en lignes. Chacun peut alors la lire et la comprendre. Dans ma vie, je fus tiré de plusieurs côtés, de multiples nécessités et de divers intérêts m'ont pris mon temps et mon énergie. Pour attraper vite les idées et les fixer sur papier ou sur toile, je profitais du fusain et du crayon.“ Mais il a fait aussi quelques tableaux en huile, comme“ En chemin pour l'Egypte“, natures mortes „Réservoirs“, „Plat en cuivre“, „Foyer“ etc. Parmi les temperas on peut citer „Kalev faisant sa demande en marige“ et d'autres.

Qaunt à la conception artistique de Kr. Raud, elle nous présente deux facces différentes: dans sa jeunesse, il est réaliste, dans le meilleur sens de ce mot, un dessinateur précis, presque virtuose, choissant ses sujets suivant les règles du réalisme, représentant les faits simples de la vie quotidienne. Comme son coeur est alors le plus attaché aux paysans estoniens, ses sujets appartiennent principalement à ce domaine. Ses meilleures oeuvres réalistes sont exécutées pendant son séjour à l'Académie de St.-Pétersbourg (1893—97). Etant étranger dans cette gande ville, son âme reste en communication étroite avec son pays natal. De cette époque datent les tableaux: „Recommodeuses de voiles“, „Joueurs de flute“, „Recueil des pommes de terre“, „Au clair de la bougie“, „Mère“, „Celui-ci“, „Seule“, „Forgerons“, „Ménagère“, „Foyer“, etc. Sa création réaliste est assez nombreuse, car il faisait de bons tableaux déjà avant son entrée à l'Académie.

Comme le caractère et les conceptions de Kr. Raud contiennent une forte dose d'éléments sensitifs, la représentation des

rapports de son âme au monde extérieur devient bientôt le sujet dominant de son art. Cette évolution se termine finalement par son éloignement du réalisme, par une poussée vers l'irréel et par l'utilisation de ses capacités artistiques à nous montrer un monde sensitif tout à fait original. Dans ses oeuvres de cette période on peut donc apercevoir des moments symboliques, des élans vers les profondeurs de l'âme humaine, en un mot, la représentation artistique des pulsations de la volonté à vivre entremêlées aux mystères imaginables de l'immense univers.

Même dans ces oeuvres réalistes on peut déjà trouver quelques-uns de ces éléments, comme p. ex. dans le „Seule". „Les Furies" de la période de Dusseldorf nous montre déjà un grand pas dans le monde de sentiments. Nous y trouvons en même temps une dynamique imaginative.

La période de Tartu (1903—1913) nous le montre déjà assez loin du réalisme. A ce propos, mentionnons ses illustrations, ses ex-libris, mais surtout son cycle „L'Homme et la Nuit". On y aperçoit l'élan de l'esprit humain vers l'incombréhensible infini de l'univers. Les mêmes impressions se retrouvent dans le „Rêve", „A deux", Prière", „Mélancolie", „Musique" etc. On doit placer dans la même catégorie l'oeuvre de la période plus récente „Serment de Viru", ainsi que l'oeuvre tout à fait récente „Procession funèbre" où ce ne sont plus les personnes qui suivent le cercueil, mais la grande douleur.

En dehors de sa création générale, Kr. Raud occupe une place particulièrement importante dans l'art estonien par ses oeuvres sur les contes mythologiques et l'épopée nationale „Kalevipoeg" (Fils de Kalev). Sa grande vénération pour l'art populaire et sa parfaite connaissance du caractère de la nation ainsi que ses conceptions originales sur l'irréalité l'aident à y représenter la mythologie nationale avec une force surprenante. Le nombre de ces oeuvres est considérable. On peut y trouver des thèmes sur Kalevipoeg, sur les fantômes, sur les anciens sacrifices, sur la naissance des lacs, sur les sorciers, sur les anciennes coutumes populaires. A l'occasion de la dernière édition de „Kalevipoeg" en 1935, on confia son illustration à Kr. Raud. Si cette tâche ne semble pas être réalisée d'une façon harmonieuse, il faut l'expliquer par une durée trop courte accordée pour l'éxécution du travail, pourquoi il ètait forcé d'y utiliser même des esquisses de sa production antérieure.

Kr. Raud occupe dans l'art estonien une place vénérable. L'Université de Tartu apprécia ses mérites en lui accordant le titre du docteur honoraire. Malgré son grand âge, le vieux maître est encore aujourd'hui en plein élan de production.

Portreejoonis. Süsi *Dessin du portrait. Fusain*

Fuuriad. Süsi

Furies. Fusain

Üksinda. Süsi

Seule. Fusain

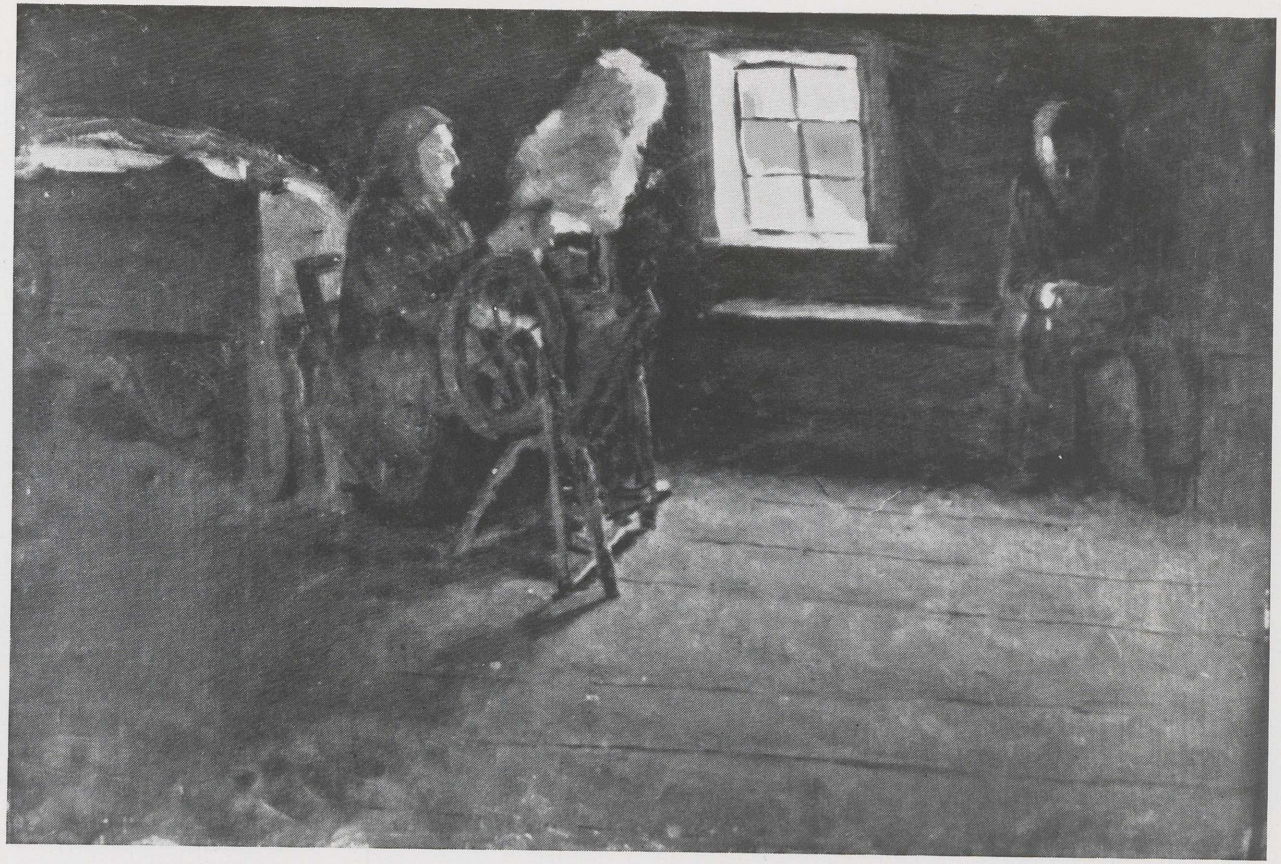

Ketraja. Õli

Fileuse. Huile

Pedaspea rannal. Süsi

La côte de Pedaspea. Fusain

Kalevipoeg kosjas. Tempera

Kalevipoeg faisant sa demande en mariage. Tempera

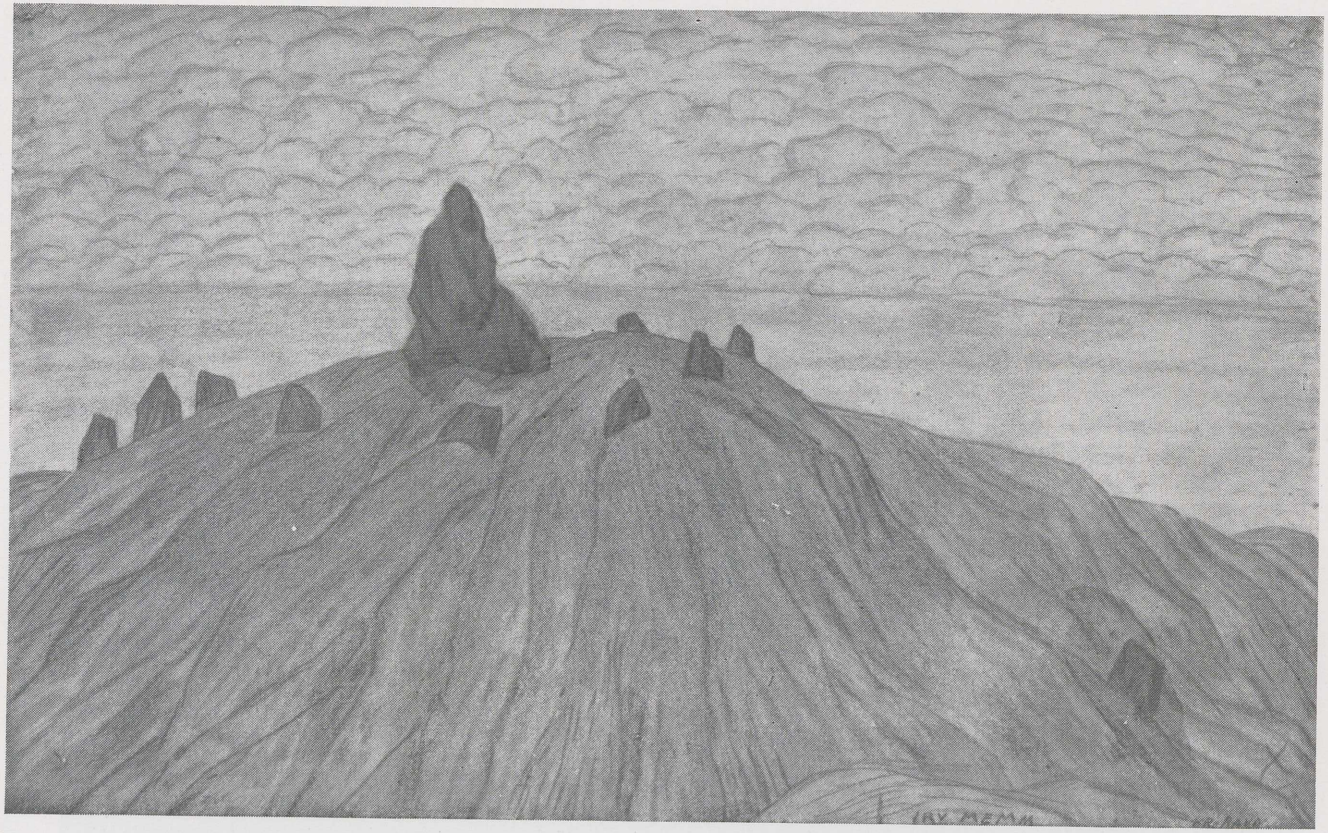

Iru ämm.
Illustratsioon „Kalevipojast“. Süsi

Belle-mère d'Iru
Illustration de „Kalevipoeg“. Fusain

Mures. Süsi

En souci. Fusain

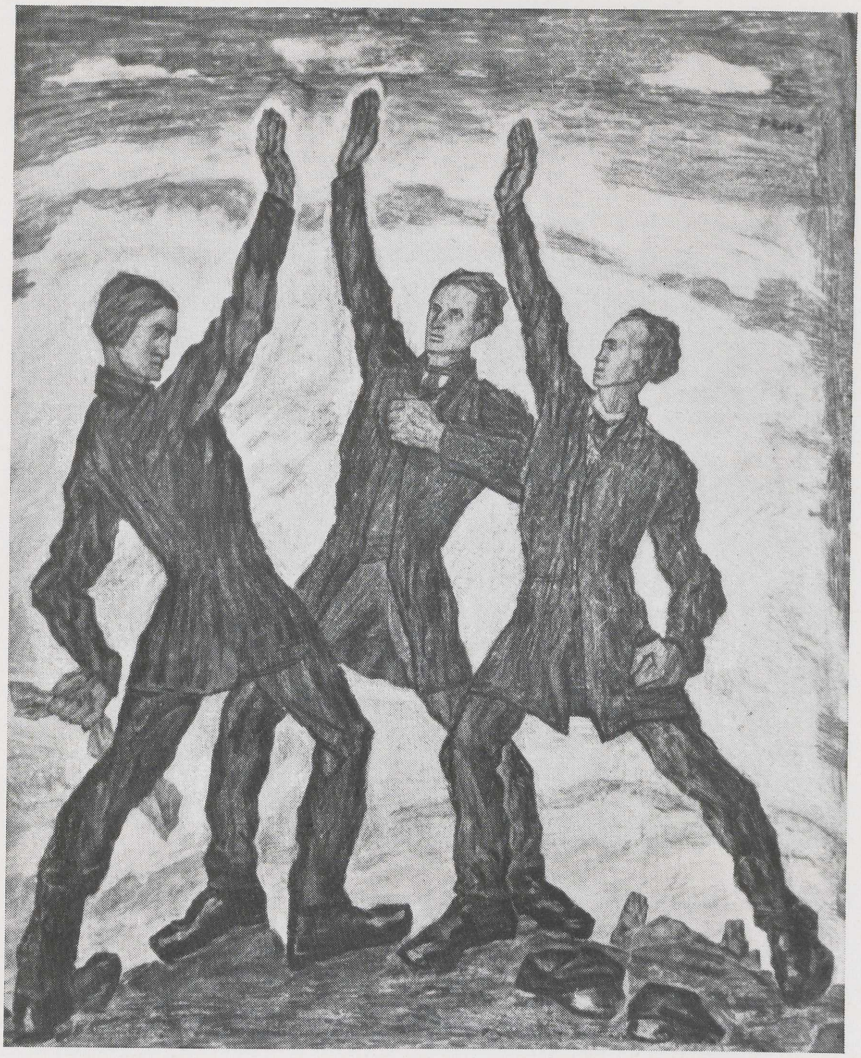

Viru vanne. Tušš ja süsi *Serment de Viru. Encre de chine et fusain*

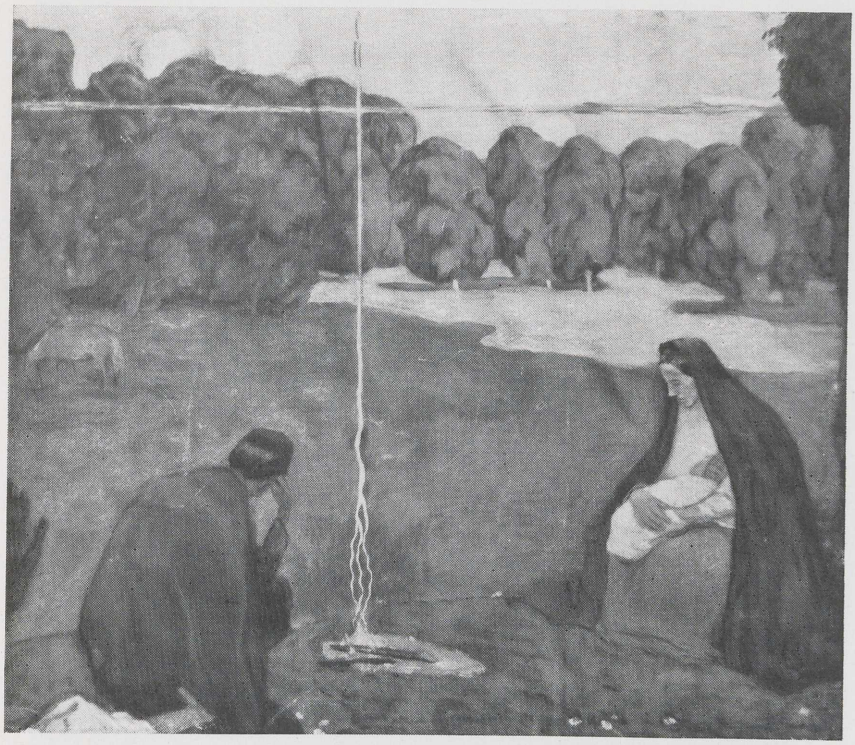

Egiptuse-teel. Tempera

En chemin d'Egypte. Tempera

Muinasmaale. Pliiats *Vers le pays des contes de fées. Crayon*

Sõit maailma otsa.
Illustratsioon „Kalevipojast“. Süsi

Voyage au bout du monde
Illustration de „Kalevipoeg“. Fusain

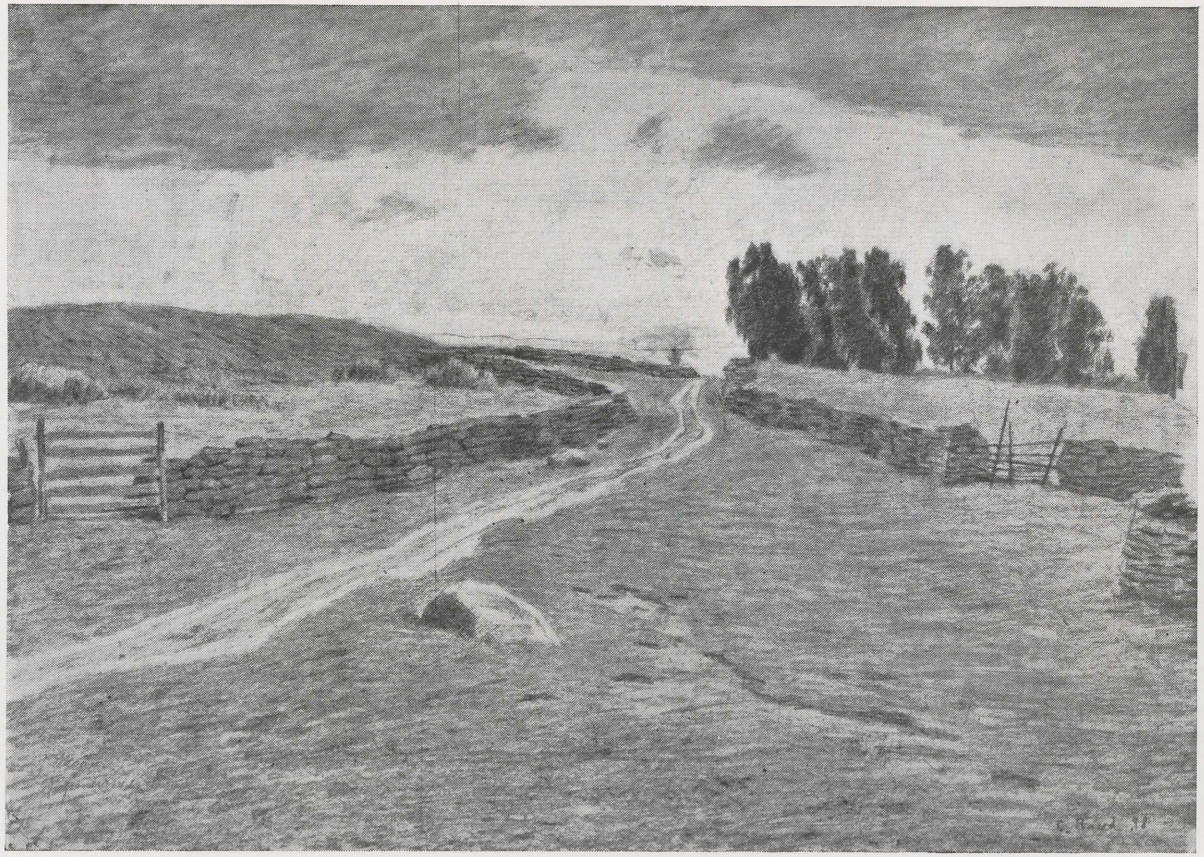

Muhu motiiv. Pliiats

Paysage de Muhu. Crayon

Kardsepad. Süsi

Ferblantiers. Fusain

Vanaeit Pakrilt. Süsi *Vieille femme de Pakri. Fusain*